

СЪДЪРЖАНИЕ

Христина Христова – Реформата продължава – предстоящи промени в Кодекса за социално осигуряване	3
Коментар	
Изплащане на краткосрочните обезщетения от териториалните поделения на НОИ	4
Осигуряването в числа	
Антонина Николова – Отчет за изпълнението на бюджета на държавното обществено осигуряване за 2003 г.	6
Антоанета Ганчева – Осигурени лица за държавното обществено осигуряване за периода януари-април 2004 г.	12
Реформата	
Йордан Христосков – В социалното осигуряване няма прости решения или “Не всичко, което хвърчи, се яде!”	14
Експерт	
Маргарита Чечова – Национална агенция за приходите – пилотен проект “Големи данъкоплатци и осигурители”	17
Право	
Основни положения в закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя	19
Международна дейност	
Теодора Нончева – Проект за партньорство между НОИ и холандското Министерство на социалните дейности и заетостта	21
Спогодби	
Мария Късърова – Международни договори в областта на социалното осигуряване, влезли в сила през 2003 г.	23
Чужд опит	
Антоанета Ганчева – Статистики по пол	27
Представяме ви...	
Стефка Илиева – Районно управление “Социално осигуряване” – Монтана	30

Бюлетин на Националния
осигурителен институт

Година III, брой 2, 2004

Редакционна колегия:

Христина Митрева - председател
Валентина Кръстева
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Йосиф Милошев

Редактор:

Валентина Минчева

Коректор Валентина Минчева
Предпечат Калина Минчева
Печат Печатна база на НОИ
Формат 60 x 90/8
Печатни коли 4

Адрес на редакцията

1303 София,
бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64
Тел: 02 926 1010
02 926 1234
web: www.nssi.bg
ISSN 1311 - 9656

РЕФОРМАТА ПРОДЪЛЖАВА – ПРЕДСТОЯЩИ ПРОМЕНИ В КОДЕКСА ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ

В условията на реструктуриране на българската икономика през последните години, в социалната сфера се очертаха основните проблеми, с които трябва да се справяме занапред, очертах се и насоките на реформата, която трябва да осъществим – повишаване на жизненото равнище на населението, увеличаване и съхраняване на заетостта и осигуряване на добре функциониращ пазар на труда, намаляване дела на т.нар. “сива икономика”, продължаване на пенсионната реформа и др.

Цялостната реформа в социалното осигуряване, стартирала с въвеждането на новата тристъпкова пенсионна система, продължава. Отчетохме, че за да постигнем напредък в социалната сфера, трябва да имаме предвид не само националния опит в тази област, но и тенденциите, препоръките и насоките на Европейската комисия, Съвета на Европа, Международната организация на труда.

Поради това и предвид поетите ангажименти на България във връзка с присъединяването към Европейския съюз, е разработено предложение за промяна в Кодекса за социално осигуряване, насочено към координиране на системите за социално осигуряване на държавите – членки на Европейския съюз. Предвижда се изплащането на обезщетенията за болест и майчинство да се извършва от Националния осигурителен институт директно на лицата, считано от 1.01.2006 г.

Това е така, тъй като с Регламент на Съвета (ЕИО) 1408/71 – основният акт, регламентиращ придобиването и запазването на осигурителните права при движение между държавите членки на Европейския съюз – е проведен принципът на износ на паричните осигурителни плащания, което означава, че паричните обезщетения при болест и майчинство, старост, инвалидност и смърт на правоимащите лица трябва да се изплащат на територията на всяка държава член, в която лицето живее постоянно или пребивава.

Този принцип следваше да залегне и в изработваните в момента проекти на двустранни договори за социално осигуряване. Факт е обаче, че износът на обезщетенията за временна неработоспособност и майчинство и на помощите при смърт е изключен от страна на България в почти всички подписани договори или договори на етап проект. Причината за това е, че в момента, както е предвидено в Кодекса за социално осигуряване, паричните обезщетения за временна неработоспособност, помощите и другите обезщетения по държавното обществено осигуряване се изплащат на лицата чрез осигурителите в сроковете за изплащане на трудовите възнаграждения, т.е. те се изплащат технически чрез работодателите, а не директно от НОИ. Към настоящия момент превеждането или непревеждането в чужбина на краткосрочните обезщетения за болест или майчинство на осигуреното лице, което временно пребивава извън България, е поставено в зависимост от волята на осигурителя.

Това съществуващо положение не създава достатъчно гаранции, че заложеният в Регламент 1408/71 принцип на износимост на обезщетенията за болест и майчинство ще може да се прилага безпрепятствено след присъединяването на Република България към Европейския съюз.

Следва да се отчете и фактът, че след като Регламент 1408/71 стане задължителен (от датата на присъединяването ни към Европейския съюз), за неговото прилагане ще се попълват специално разработени формуляри, които при движение между държавите членки се представят на осигурителните институции по местопребиваване. Такива формуляри се представят включително и във връзка с изплащане на обезщетенията при болест и майчинство. Това налага Националният осигурителен институт да има готовност да работи с тези формуляри, а с оглед осигуряване на административното обслужване по изплащане на паричните обезщетения при болест и майчинство на работници емигранти е необходимо тази дейност да бъде прехвърлена към НОИ.

Важен аргумент за извършването на тази промяна също така е, че преминаването на изплащането на паричните обезщетения към Националния осигурителен институт ще даде възможност за подобряването на контрола и ще освободи работодателите от ролята им на посредници на държавното обществено осигуряване при извършване на плащанията.

Промяната ще се извърши с отлагателен срок за влизането ѝ в сила, т.е. новите правила ще се прилагат от 1 януари 2006 г., като целта е да се даде възможност на Националния осигурителен институт да направи необходимата организация и методика за изплащане на обезщетенията по предлагания ред и да има пълна готовност да извършва трансфера им в чужбина след присъединяването ни към Европейския съюз.

Така ще направим една важна крачка в посока гарантиране социалните права на българските граждани, когато те по една или друга причина пребивават на територията на която и да е държава – член на Европейския съюз.

Христина Христова,
министър на труда и социалната политика

ИЗПЛАЩАНЕ НА КРАТКОСРОЧНИТЕ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ОТ ТЕРИТОРИАЛНИТЕ ПОДЕЛЕНИЯ НА НОИ

Изплащането на краткосрочните обезщетения (по глава IV от КСО) на осигурените лица без посредничеството на техните работодатели е една от мерките, залегнали в Стратегията за развитието на Националния осигурителен институт. Осъществяването на тази мярка е насочено към освобождаване на работодателите от ангажимента да преценяват правото на паричните обезщетения, да определят техния размер и да ги изплащат от името на осигурителния институт. По този начин ще се спестят време и средства на бизнеса, а освен това ще се ограничат и случаите на злоупотреби със средствата на общественото осигуряване.

Досега паричните обезщетения се изплащаха **чрез осигурителите** в сроковете за изплащане на трудовите възнаграждения. Това беше практика, въведена още през 1957 г. (чл. 154 от Дял III от КТ/51 г.) и типична за държавната икономика. Тя продължи да действа и след реформата в областта на социалното осигуряване първо, защото беше желателно да се избегне акумулирането на много едновременни промени през 2000 г. и второ, защото не създаваше усложнения при реализирането на правата на осигурените лица.

Важно е да се отбележи, че въпреки запазването на практиката осигурителите да изплащат обезщетенията, новото законодателство съдържа редица ясни разпоредби относно задълженията на НОИ в тази връзка.

Съществува особен вид представителство, създадено по силата на самия закон – КСО (чл. 36, ал. 1, изр. 1 от ЗЗД). **Задължението на НОИ за изплащане обаче не възниква преди да са внесени дължимите вноски.**

Въведен е и превантивен контрол от страна на банките – в случаите, когато осигурителят е изплатил възнаграждения по трудови правоотношения, но не е внесъл дължимите осигурителни вноски, той не може да изтегли обезщетенията (чл. 111 от КСО).

Налице е и съдебна практика в смисъл, че изпълнението на задълженията за внасяне на осигури-

телни вноски от страна на осигурителите не лишава лицата от правото да получат обезщетенията си – директно от съответните териториални поделения.

С предстоящото приемане на страната ни за член на Европейския съюз автоматично влиза в действие регламент 1408/71 г. на ЕС за координация на схемите за социално осигуряване на работниците, които сменят местоживеенето си в рамките на съюза. Това налага извършването на промени в законодателството и гарантиране получаването на обезщетенията от лицата без посредничеството на осигурителите. Тези промени не могат да бъдат механични. Преди да се осъществят, следва да е изяснен принципът, по който ще се извършва контролът по самото изплащане и дали ще се запази настоящото ограничение – без да са внесени дължимите осигурителни вноски да не възниква правото за получаване на обезщетенията.

Същевременно процедурата по изплащане на обезщетенията трябва да бъде максимално опростена и да не изисква извършването на много действия от страните по правоотношенията.

Настоящият начин на изчисляване на обезщетенията изисква да се определят и среднодневно брутно и нетно трудово възнаграждение, и/или среднодневен осигурителен доход, и броят на работните дни, за които се отнасят. В случаите по чл. 47 и чл. 48 от КСО се определят и среднодневни трудови възнаграждения преди и след датата на трудоустрояване.

Данни за брутно трудово възнаграждение (до размера на максималния осигурителен доход) могат да се извличат автоматично от информационната система на НОИ. Предстои включване и на данъчната основа в данните, подавани към Персоналния регистър на НОИ, което пък ще позволи да се изчислява и нетното трудово възнаграждение. При наличието на такава информация териториалните поделения на НОИ могат лесно да определят размера и да изплатят обезщетението по следния ред:

1. Болничният лист да се издава в два или повече оригинала – един за НОИ и другия/другите – за

работодателя (ако работи при повече работодатели и има право на обезщетения по глава IV от КСО, лицето следва да представи пред всички болничен лист).

2. Работодателят служебно изпраща в съответното териториално поделение болничния лист.

3. Изплащането се извършва на лицето по начин, посочен от него (например писмена декларация по утвърден образец, подадена до работодателя) – по дебитна карта, чрез пощенски запис, от каса в поделението, по банкова сметка. Само при първо изплащане на обезщетение ще следва да се изпраща и тази декларация, но е допустимо да се предвиди и възможност за последваща промяна – чрез подаване на нова декларация за корекция.

4. Служителите в поделението извършват съответните засичания в програмите и определят размера на обезщетението. След проверка в информационната система на НОИ за всеки отделен случай (включително и засичане с изплащането на ПОБ, с оглед спазването на чл. 54г от КСО), лицето, извършило проверката, ще съставя примерен протокол за установяване на правото и определяне размера на обезщетението.

Когато осигурителите не подават навреме информация или тя е грешна, за да не се постановява отказ за изплащане, лицето трябва да представя служебна бележка от работодателя с данните, необходими за определяне размера на обезщетението. Това ще доведе до въвеждане на нова административна процедура – за произнасяне по молбата в определен срок от датата на подаването ѝ (ако се направи аналогия с произнасянето по заявления за отпускане на обезщетения за безработица или пенсии). Длъжностното лице при ТП на НОИ не следва да се произнася с индивидуален административен акт – разпореждане, с оглед осъществяване на процесуална икономия и по-бързо изплащане на обезщетението. Актът ще подлежи на административен и съдебен контрол, което към настоящия момент не съществува. От друга страна, самият акт не е правопораждащ, а само установителен.

За да се осъществи тази нова функция на НОИ по изплащането на краткосрочните парични обезщетения, ще се създаде нов програмен продукт, който да обедини бази данни от всички необходими регистри. Освен това, тъй като определянето на размера на обезщетенията е свързано с наличие на информация за предходен шестмесечен период, предхожаш настъпването на риска, следва да се предвиди възможността еднократно – до края на 2005 г. осигурителите да подадат информация за **нетния размер на възнагражденията** на

наетите от тях лица. Това е абсолютна предпоставка още от 1.01.2006 г. да е налице информационната обезпеченост изплащането да става без посредничеството на осигурителите.

За създаване на съвременна система за изплащане на краткосрочните обезщетения са необходими не само административни промени, но и промени в законодателството. По-важните от тях са:

1. Изрично предвиждане в чл. 44, ал. 2 от Наредбата за експертизата на работоспособността болничните листове да се издават в 2 или повече оригинала.

2. Да се предвиди възможност в КСО или в подзаконовите нормативни актове лицето да посочва целева банкова сметка само за изплащане на обезщетенията по глава IV от КСО.

3. Промени в КСО: чл. 7, ал. 8 – да отпадне изплащането на обезщетенията чрез банките на осигурителя; към чл. 33 да се добави нова ал. 6, аналогична на чл. 85 от Данъчния процесуален кодекс, че информацията по чл. 33, ал. 3, т. 7 и т. 10 има доказателствена сила; в чл. 40, ал. 3 да отпадне изплащането чрез осигурител

4. Да се приеме отделна Наредба за изплащане на обезщетенията по глава IV от КСО (по аналогия с обезщетенията за безработица) и в нея да се разпише процедурата.

5. Промяна в Инструкция № 1 на НОИ от 11 февруари 2000 г. за събиране на данни от осигурителите за осигурените при тях лица и от самоосигуряващите се лица – тъй като размерът на паричното обезщетение ще се изчислява от данните в Персоналния регистър, то осигурителите трябва да представят данни и за размерите на среднодневно нетно и трудово възнаграждение, както и еднократното подаване на данни за периода от 1.07 до 31.07.2005 г. В тази насока може да се помисли за нормативна промяна и по-рано, а не през 2005 г., за да има достатъчно време за разработване на новия информационен продукт, тестването му и провеждане на PR кампания за необходимостта от извършваните промени.

Какъвто и подход за изплащане на обезщетенията да бъде възприет, считаме, че предварително трябва да се извърши широко обсъждане с всички заинтересувани страни и най-вече със синдикатите и работодателите.

Изложената тук позиция на НОИ не следва да се приема като вече определен подход, а само като основа на една плодотворна дискусия за най-правилните нормативни и технологични решения на въпроса по изплащането на паричните обезщетения директно от осигурителната институция.

ОТЧЕТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА БЮДЖЕТА НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2003 Г.

Антонина Николова,
главен експерт в отдел “Анализ и планиране на бюджета”,
Главна дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”

Бюджет 2003 г. на държавното обществено осигуряване е естествено продължение на следваната досега социална политика от правителството, а именно: увеличаване размера на плащанията (пенсии и обезщетения), реално нарастване на приходите от осигурителни вноски на базата на по-високи трудови доходи, постепенно намаляване на държавната субсидия чрез финансово стабилизиране на фонд “Пенсии” и плавно нарастване на вноската за задължителното допълнително пенсионно осигуряване от капиталов тип.

Изпълнението на бюджета на държавното обществено осигуряване за 2003 г. се характеризира с:

- реално нарастване на социалноосигурителните плащания – пенсии и краткосрочни обезщетения;
- увеличена събираемост на осигурителните вноски и недопускане на допълнителен дефицит;
- бързо разкриване и събиране на просрочените задължения към социалното осигуряване;
- по-добър и ефективен контрол върху поведението на осигурителите и осигурените лица относно спазването на трудовото и осигурителното законодателство;
- намаляване на злоупотребите от страна на всички участници в осигурителния процес.

При достигането на отчетените резултати по бюджета на ДОО за 2003 г. особено значение има изпълнението на основните макроикономически показатели, заложен в макрорамката на държавния бюджет, които съществено влияят върху приходите и разходите по бюджета на ДОО:

Показатели	План 2003 г.	Отчет 2003 г.
1. Инфлация		
Средногодишна	3,5%	2,3%
2. Средна работна заплата	305,49 лв.	284,00 лв.
3. Средномесечен осигурителен доход	292,50 лв.	280,76 лв.
4. Минимална работна заплата	110,00 лв.	110,00 лв.
5. Средногодишно ниво на безработица	15,0%	14,25%
6. Осъвременяване на пенсиите	1,062	1,066
7. Осигурителен доход		
- минимален	200,00 лв.	200,00 лв.
- максимален	1000,00 лв.	1000,00 лв.
8. Обезщетение при безработица		
- минимално	70,00 лв.	70,00 лв.
- максимално	140,00 лв.	140,00 лв.
9. Средномесечен размер на обезщетението за безработица	110,00 лв.	97,63 лв.

Както се вижда от данните, при два от основните параметъра – средната работна заплата и средномесечният осигурителен доход; отчетните данни са по-неблагоприятни от планираните и това естествено се отразява в значителна степен на изпълнението на приходната част на бюджета на ДОО.

Съгласно Закона за бюджета на ДОО за 2003 г. (ДВ, бр. 119 от 27.12.2002 г.), консолидираният бюджет на ДОО е балансиран на нула чрез субсидия от Централния републикански бюджет (ЦРБ) в размер на 382 744,1 хил. лв. В хода на изпълнението на бюджета и с цел запазване на баланса през 2003 г. тази субсидия беше усвоена сто на сто, като едновременно с това бяха икономисани 60,0 млн. лв. от субсидиите на ЦРБ, предвидени като резерв за реформата в социалното осигуряване. Като цяло в края на годината е реализиран остатък само по валутните сметки за изплащане на пенсиите по международните спогодби в размер 10 241,3 хил. лв.

Най-общата оценка на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2003 г. е следствие на комплексното действие от изпълнението на приходите (събрани по-малко спрямо плана – 63,5 млн. лв.) и реализиране на икономии в разходите (в размер на 93,2 млн. лв.).

Положителният баланс в бюджета на ДОО позволи на Правителството в края на годината да вземе решение за предоставяне на допълнителни средства в размер на 113,0 млн. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за месец декември (коледна добавка) – ПМС № 266 от 13.11.2003 г. (ДВ, бр. 103 от 25.11.2003 г.), като за целта от републиканския бюджет бяха преведени само 44,7 млн. лв., т.е. бяха икономисани още 68,3 млн. лв.

Или общо в края на годината бяха спестени на държавния бюджет 128,3 млн. лв. (60 млн. лв. субсидия за реформата в социалното осигуряване и 68,3 млн. лв. от допълнителната сума за коледни добавки към пенсиите).

Задълбоченият анализ на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2003 г. по отношение на приходите показва следното: По план приходите са 3 017 131,9 хил. лв., а разходите – 3 954 961,1 хил. лв. Бюджетът на държавното обществено осигуряване в края на годината трябваше да завърши с остатък нула, формиран от приходи, разходи, сумите на трансферите, погашенията по заема от Световната банка и остатъкът от предходната година (според Закона за Бюджета на ДОО).

Фактическото изпълнение на бюджета на ДОО за 2003 г. показва, че са постъпили всичко приходи 2 953 593,2 хил. лв., или изпълнението на плана е 97,89 на сто, а са изразходвани 3 861 793,8 хил. лв. (заедно с коледната добавка), или 97,64 на сто, като е реализиран остатък в края на годината от 10 241,3 хил. лв. (по валутните сметки).

Неизпълнението на общите приходи с 2,11 на сто, равняващо се на 63 538,7 хил. лв., се формира основно от неизпълнение на приходите от осигурителни

вноски (с 48 819,5 хил. лв. по-малко) и от сумите от глоби, начети и административни наказания (с 14 479,2 хил. лв. по-малко спрямо планираните).

Приходите от осигурителни вноски включват вноските от работодатели за работници и служители, личните вноски от работници и служители, които са със съответно 100,05 и 100,43 на сто изпълнение на плана, и вноските от самоосигуряващи се лица – с изпълнение 98,09 на сто, което се дължи основно на действителния по-малък брой осигурени лица от планирания – при план 182 800 самоосигуряващи се лица заедно със земеделските производители, са отчетени 177 849, или с 4 951 по-малко.

От 2003 г. в групата приходи от осигурителни вноски се отнасят и приходите от главницата по ревизионните актове за начет, събрани както от контролните органи на НОИ, така и от Агенцията за държавни вземания (АДВ). Много голямо неизпълнение се констатира в планираните приходи от АДВ – при план 67 500,0 хил. лв. са събрани 14 643,5 хил. лв., като изпълнението е 21,69 на сто, или с 52 856,5 хил. лв. по-малко.

Планираните приходи за 2003 г. от глоби, начети и административни наказания са 53 600,0 хил. лв., като събраните суми са 39 120,8 хил. лв. или 72,99 на сто. Неизпълнението в приходите от глобите, начетите и административните наказания общо с 14 479,2 хил. лв. се дължи на неизпълнението на плана за приходите от лихви по ревизионните актове за начет, събирани както от НОИ (при план 30 000,0 хил. лв. са събрани 22 798,0 хил. лв., или 75,99 на сто), така и при събраните от АДВ (при план 22 500,0 хил. лв. са преведени 14 481,2 хил. лв., или 64,36 на сто).

Една от основните причини за неизпълнението на приходите от лихви по ревизионните актове за начет е обявяването в несъстоятелност през 2003 г. на повече от 150 фирми и предприятия. Размерът на задълженията им към ДОО заема относително голям дял към общия размер на задълженията, установени към 31.12.2003 г.

След тази дата на откриване на производството по несъстоятелност върху установените с ревизионен акт за начет задължения продължава да се начислява лихва просрочие, но редът за погасяването ѝ е определен в чл. 722, ал. 1, т. 9 от ТЗ, съгласно който тя остава на последно място по порядност на погасяване.

С цел постепенно да се намалява и елиминира бюджетната субсидия на държавното обществено осигуряване, която при неизпълнение на приходната част създава напрежение и в консолидирания

държавен бюджет, Правителството и Националният осигурителен институт предприеха редица мерки, свързани с подобряване събираемостта на осигурителните вноски – задължителна регистрация на договорите по трудови и служебни правоотношения, въвеждане на минимални осигурителни доходи по основни икономически дейности и по квалификационни групи професии, стартиране на програмата от “Социални помощи към осигуряване на заетост”, засилване на превантивния и текущия контрол върху осигурителите и самоосигуряващите се лица, активизиране на съвместната дейност с данъчната администрация, банките и други институции, както и подобряване операционната ефективност на информационната система (Персонален регистър, регистър на трудовите договори, регистър на приходите, регистър за спазване на осигурителните задължения и др. В НОИ в момента се използва нова платформа на информационните технологии).

В резултат на регистрацията на трудовите договори и въвеждането на минимални осигурителни доходи по основни икономически дейности и квалификационни групи професии, както и от подобрената икономическа ситуация в страната през 2003 г. събираемостта на осигурителните вноски значително се подобри и към края на годината бяха отчетени с 405,4 млн. лв. повече приходи от осигурителни вноски за фондовете на ДОО в сравнение с края на 2002 г., а за здравноосигурителни вноски (приходи за НЗОК) – с 28,7 млн. повече в сравнение с 2002 г. За фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) – професионалните и универсалните фондове от втория стълб, нарастването на приходите от осигурителни вноски е с 14,4 млн. лв. спрямо предходната година.

Освен събирането на всички видове текущи осигурителни вноски за задължителното обществено и здравно осигуряване (за календарната година), особено важна функция на контролните органи на НОИ е и събирането на вземанията по ревизионни актове за начет. То се извършва чрез доброволното погасяване на актовете, заповед за запор на банковите сметки на длъжниците, разсрочване плащането на задълженията и предаване за събирането им от Агенцията за държавни вземания. Благодарение на контрола върху просрочените задължения на 100-те най-големи длъжници на НОИ през 2003 г., размерът на дължимите суми към ДОО (главница и лихва) намаля от 203 млн. лв. на 189 млн. лв.;

Предприети са мерки за принудително събиране на вземанията на ДОО, ЗО и ДЗПО. Към 31 де-

кември 2003 г. на Агенцията за държавни вземания са предадени задълженията на 13 587 осигурители към държавното обществено осигуряване за общ размер 276,5 млн. лв., а също чрез Агенцията са събрани 51,9 млн. лв.

През 2003 г. разходите по отчета на консолидирания бюджет на ДОО възлизат на 3 861 793,8 хил. лв. (заедно със 111 385,3 хил. лв. разходи за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за декември – коледната добавка) или изпълнението на плана е 97,64 на сто. Без тази допълнителна сума, отчетените разходи възлизат на 3 750 408,5 хил. лв., което представлява 94,83 на сто от плана.

Икономии в разходите (без коледната добавка) са общо 204 552,6 хил. лв. Те са резултат основно от икономии в разходите за пенсии от 13 273,8 хил. лв., от икономии в разходите за социални помощи и обезщетения в размер на 123 185,7 хил. лв. и от икономията на резерва от 60 000,0 хил. лв., предвиден за реформата в социалното осигуряване.

В структурата на разходите (без коледната добавка) – 3 750 408,5 хил. лв., най-съществено значение имат разходите за пенсии – 3 047 895,2 хил. лв., или 81,27 на сто. Спрямо планираните средства за пенсии – 3 061 169,0 хил. лв., разходите представляват 99,57 на сто, или е реализирана икономия от 13 273,8 хил. лв.

Отчетените разходи за пенсии включват разходите за пенсии, финансирани от ДОО, разходите за пенсии и добавки от републиканския бюджет и разходите за пенсии по международни спогодби. Заедно със средствата, изплатени и за еднократната допълнителна сума към пенсиите за декември 2003 г. – 111 385,3 хил. лв., разходите за пенсии общо са 3 159 280,5 хил. лв., или 103,21 на сто спрямо плана.

За пенсии, финансирани от ДОО, през 2003 г. са изразходвани 2 890 474,9 хил. лв. Този разход надхвърля планирания с 0,28 на сто, като при пенсиите за трудова дейност изпълнението е 100,82 на сто, а при пенсиите за кадрови военнослужещи – 93,02 на сто. По-ниският отчетен разход за пенсии на кадрови военнослужещи в сравнение с планирания е в резултат на по-ниския отчетен брой (с около 3500 пенсионери по-малко от планираните) и на по-ниския отчетен среден месечен размер. Средният размер на пенсията на един пенсионер за кадровите военнослужещи за 2003 г. без коледната добавка е 164,95 лв., докато планираният е 167,90 лв. Разликата е в резултат на по-ниските размери на новоотпуснатите пенсии в сравнение с очакваните.

Разходите за пенсии, финансирани от републиканския бюджет, са 238 446,0 хил. лв. За пенсии за

военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и пенсии, отпуснати по отменени закони, през 2003 г. са изразходвани 111 757,6 хил. лв. при планирани 115 357,9 хил. лв., или 3,12 на сто по-малко. Разходът за добавки към пенсиите на участниците и пострадалите във войните е в размер на 15 303,1 хил. лв., като изпълнението е 87,75 на сто. В общия разход за пенсии от републиканския бюджет са включени и разходите за еднократната допълнителна сума към пенсиите за декември 2003 г. в размер 111 385,3 хил. лв., които не бяха предвидени в Закона за бюджета на ДОО, поради което разходът за сметка на републиканския бюджет надхвърля планирания със 79,56 на сто. Изплащането на средства по еднократната допълнителна сума за месец декември продължава и през 2004 г. за лицата, при които правото на пенсия е възникнало през 2003 г., но пенсията се отпуска през 2004 г.

За пенсии по международни спогодби са изразходвани 30 359,6 хил. лв., което е с 33,86 на сто по-нисък от плана. Голямата разлика се дължи на факта, че бяха предвидени средства за плащания по спогодби с Кралство Белгия, Република Полша, Република Австрия, Република Македония, Кралство Испания, Кралство Холандия и Израел, за които бяха изготвени разчети още през 2002 г., но някои от тях бяха сключени по-късно.

За намаляване на разходите за пенсии по всички източници на финансиране голямо значение има засиленият контрол от страна на НОИ както върху документите при отпускане на нови пенсии, така и върху експертните решения на ТЕЛК при инвалидизиране и придобиване на право на инвалидни пенсии по общо заболяване или социални пенсии за инвалидност. Въпреки че тенденцията за увеличаване броя на последните два вида пенсии продължава и през 2003 г., все пак засиленият контрол е известна спиратка за тяхното по-бързо нарастване.

Естествените фактори, влияещи върху разхода за пенсии, са броят на пенсионерите, броят на пенсиите и средният им месечен размер. Броят на пенсионерите към 31.12.2003 г. е 2 330 760. Лични първи пенсии получават 2 202 726 пенсионери (94,5 на сто), а наследствени – 128 034 (5,5 на сто).

Към 31.12.2003 г. пенсионерите, които получават лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) са 1 728 921. В резултат на действието на точковата система и постепенното увеличаване на пенсионната възраст при тях е отчетено намаление с 2,9 на сто

спрямо края на 2002 г. (1 779 808) или с 50 887 пенсионери по-малко, докато при пенсионерите, получаващи лични пенсии по чл. 69 от КСО (кадрови военнослужещи, офицери и сержанти), се наблюдава увеличение с 2,2 на сто и към 31.12.2003 г. техният брой е 88 403, (в края на 2002 г. са били 86 542).

Към 31.12.2003 г. броят на пенсионерите, получаващи лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, е 248 869, което е с 23,4 на сто повече от края на 2002 г. (201 726), или с 47 143 пенсионери повече. Това се дължи на продължаващата тенденция хората, които не изпълняват условията на чл. 68 от КСО, да търсят други начини за пенсиониране. Облекчените условия за получаване на пенсия за инвалидност поради общо заболяване в КСО, в сравнение с отменения Закон за пенсиите, дават възможност на хората да се пенсионират по болест, поради което следва да се засили контролът върху експертната на инвалидността.

През 2003 г. новоотпуснатите пенсии са общо 101 791, от които най-много са за инвалидност поради общо заболяване – 51 674, следвани от 38 576 за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 на КСО и 4279 за осигурителен стаж и възраст на кадрови военнослужещи.

Броят на пенсиите, изплащани към 31.12.2003 г., е 2 693 911, като спрямо 31.12.2002 г. (2 645 698), този брой се е увеличил с 1,8 на сто.

Към 31.12.2003 г. има отпуснати 1 836 759 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст. Те представляват 72,2% от всички лични пенсии.

Пенсиите за инвалидност се отпускат според процента на загубена работоспособност. Това са пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, поради трудова злополука и професионална болест, пенсиите за военна инвалидност, за гражданска инвалидност и социалните пенсии за инвалидност. Броят на личните пенсии за инвалидност към 31.12.2003 г. е 655 495 или 25,8% от всички лични пенсии.

Малка част от пенсиите са социални пенсии за старост, пенсии за особени заслуги към държавата и нацията, персонални пенсии, отпуснати от Министерския съвет.

Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2003 г. е 110,65 лв. В него са включени добавките по чл. 84 от КСО, добавката за чужда помощ (в размер 75 на сто от социалната пенсия за старост), добавката за ветерани от войните (в размер 50 на сто от социалната пенсия за старост), миньорската добавка (която вече не се отпуска, но продължава да се изплаща за периоди преди 2000 г.), както и еднократната допълнител-

на сума към пенсиите за месец декември 2003 г.

Спрямо 2002 г. (102,29 лв.) средният месечен размер е нарастнал номинално с 8,17 на сто, а реално – с 5,76 на сто, при средногодишна инфлация за 2003 г. от 2,28 на сто.

С минимални пенсии за съответния вид към 31.12.2003 г. са 522 827 пенсионери, или 22,4 на сто от общия брой. Максимален размер от четири социални пенсии за старост получават 163 091 пенсионери (7,0 на сто), а ограничени на пет социални пенсии за старост – 1445 пенсионери по чл. 69, ал. 3 от КСО.

През 2003 г. са проведени следните политики, които доведоха до увеличаване на размерите на пенсиите:

1. От 1.06.2003 г. се определи нов размер на социалната пенсия за старост – 50,00 лв., което представлява увеличение от 7,2 на сто. На това основание се промениха минималните размери на пенсиите. Промени се и максималният размер, който стана 200,00 лв., както и добавките към пенсиите, които са процент от социалната пенсия за старост. Добавката за чужда помощ стана 37,50 лв., а добавката към пенсиите на участниците и пострадалите във войните – 25,00 лв.

2. На основание чл. 100, ал. 1 от КСО, пенсиите се осъвременяват ежегодно от 1 юни. С решение № 1.2 от протокол № 5 от 22.04.2003 г. Надзорният съвет на НОИ определи за 2003 г. коефициент 1,06, с който да се осъвременят размерите на пенсиите, отпуснати до 31.12.2002 г. включително.

3. На основание ПМС № 266 от 13.11.2003 г., се взе решение да се предоставят допълнителни средства от републиканския бюджет за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за декември 2003 г. в размер на 113,0 млн. лв.

Средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст към 31.12.2003 г. е 1,281, като за новоотпуснатите пенсии той е по-висок – 1,444. Това води и до по-висок размер на новоотпуснатите пенсии и оттам до по-високи нива на средната пенсия за страната.

В Закона за бюджета за 2003 г. бяха предвидени средства за здравноосигурителни вноски на пенсионерите в размер на 170 944,1 хил. лв., като за тях са преведени от ЦРБ на бюджета на ДОО и съответно на НЗОК 165 124,8 хил. лв. След получаване на отчетните данни за 2003 г. беше изчислено, че за здравноосигурителни вноски на пенсионерите се дължат 166 185,1 хил. лв. Изчислените средства са върху разхода за пенсии без добавките към тях.

Следващи по значимост са отчетените разходи за социални помощи и обезщетения – 655 273,7 хил. лв., или 17,47 на сто от всички разходи (без колед-

ната добавка). По тази група разходи са планирани 778 459,4 хил. лв. като са изплатени 84,18 на сто от тях и е реализирана икономия от 123 185,7 хил. лв.

Анализът на изпълнението на плана по отделни видове обезщетения и помощи в тази група показва, че най-голяма икономия е реализирана в обезщетенията и помощите за безработни и в разходите за месечни помощи за деца.

През 2003 г. за обезщетения и помощи за безработни бяха предвидени 191 967,3 хил. лв. като са изразходвани 111 749,0 хил. лв., или 58,21 на сто, и е реализирана икономия от 80 218,3 хил. лв. Планът предвиждаше да се изплатят обезщетения на 143 995 безработни лица със среден месечен размер 109,99 лв. (при нормативи от 70 до 140 лв. месечно). Отчетените данни показаха, че са изплатени обезщетения на 94 534 лица със среден месечен размер 97,63 лв.

За разходите, пряко свързани с лицата в подтрудопособна възраст, които продължиха да се изплащат от ДОО и през 2003 г. (финансирани от 1.01.1999 г. от републиканския бюджет), бяха предвидени 171 763,3 хил. лв. Те включват разходи за месечни помощи за деца към заплати и към пенсии – 162 585,7 хил. лв., и еднократни помощи при раждане – 9177,6 хил. лв. По отчет са изразходвани 125 761,5 хил. лв. за двата вида плащания, или са усвоени 73,22 на сто спрямо плана, като е реализирана икономия от 46 001,8 хил. лв., основно от месечните помощи за деца.

Чрез трансфер от републиканския бюджет се изплащат месечни добавки за деца инвалиди в размер (по чл. 40 от ЗЗРСИИ) 70 на сто от гарантирания минимален доход (40 лв). За 2003 г. са планирани 5064,3 хил. лв. месечни добавки за деца инвалиди към заплати и към пенсии, а са изплатени 4212,4 хил. лв. Тези разходи са зависими от броя на децата инвалиди и изменението на гарантирания минимален доход.

Разходите за службите по социално осигуряване за 2003 г. са в размер 47 239,6 хил. лв. и представляват 1,26 на сто от разходите на ДОО (без коледната добавка). Спрямо плана са усвоени 85,37 на сто, като е реализирана икономия от 8093,1 хил. лв. По всички параграфи на издръжката са изразходвани по-малко от предвидените средства, което е в резултат както на оптимизиране на административните разходи, така и на подобрения контрол при тяхното извършване. Усвояването на капиталовите разходи също е по-ниско от заложеното в Закона за бюджета на ДОО за 2003 г. (89,10 на сто), като основните причини за това са забавянето на тръжните процедури при закупуване на дълготрай-

ни материални активи, компютри и хардуер.

От средствата на ДОО за 2003 г. бяха предоставени на фонд “Рехабилитация и социална интеграция” 1500,0 хил. лв. за ортопедични средства на осигурените лица и на фонд “Условия на труд” – 1000,0 хил. лв.

Участието на държавата в поемането на осигурителните разходи, които са за сметка на републиканския бюджет през 2003 г., се осъществява чрез трансфер по план в размер 945 021,0 хил. лв. Това са средства, предвидени за изплащане на:

- пенсии за военна инвалидност, пенсии за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отменените ЗП и ЗОО, за които не се дължат осигурителни вноски, както и за индексациите, компенсациите и добавките към тях, в т.ч. и добавката по чл. 84 от КСО, и за пощенска такса и ДДС – 115 357,9 хил. лв.;

- добавки към пенсиите на участниците и пострадалите от войните, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война – 17 440,1 хил. лв.;

- месечни помощи за деца в размер 162 585,7 хил. лв.;

- еднократни помощи при раждане в размер 9177,6 хил. лв.;

- месечни добавки за деца инвалиди по чл. 40 от ЗЗРСИИ в размер 5064,3 хил. лв.;

- за Националната здравноосигурителна каса (здравноосигурителни вноски за пенсионерите) в размер 170 944,1 хил. лв.;

- за здравноосигурителни вноски за децата до 18-годишна възраст – 18 000,0 хил. лв.;

- вноски за фонд “Пенсии” за осигурителен стаж, зачетен при пенсиониране по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО – 2964,7 хил. лв.;

- разходи за отбранително-мобилизационна подготовка в размер 197,5 хил. лв.;

- обезщетения по чл. 233 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България – 545,0 хил. лв.;

- трансфер за резерва за реформата – 60 000,0 хил. лв.;

- получени допълнителни субсидии за покриване на недостига от средства в размер 382 744,1 хил. лв.

За отчетената 2003 г. системата на ДОО е получила трансфер от ЦРБ в размер 923 788,9 хил. лв., който се различава от планирания в следните плащания:

- за здравноосигурителни вноски за пенсионерите са преведени 165 124,8 хил. лв.;

- за отбранително-мобилизационна подготовка са преведени 77,1 хил. лв.;

- за трансфера за резерва за реформата – сумата от 60 000,0 хил. лв. не е предоставена, поради икономии в разходите;

- за еднократната допълнителна сума към пенсиите за месец декември беше преведена сумата от 44 707,6 хил. лв.

През 2003 г. за осигурителните плащания, финансирани от републиканския бюджет, са изразходвани 935 720,1 хил. лв. както следва:

- пенсии за военна инвалидност, пенсии за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отменените ЗП и ЗОО, за които не се дължат осигурителни вноски, както и за индексациите, компенсациите и добавките към тях, в т.ч. и добавката по чл. 84 от КСО и за пощенска такса и ДДС – 111 757,6 хил. лв.;

- добавки към пенсиите на участниците и пострадалите от войните, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война – 15 303,1 хил. лв.;

- месечни помощи за деца – 118 014,4 хил. лв.;

- еднократни помощи при раждане – 7747,1 хил. лв.;

- месечни добавки за деца инвалиди по чл. 40 от ЗЗРСИИ в размер 4212,4 хил. лв.;

- за Националната здравноосигурителна каса (здравноосигурителни вноски за пенсионерите) – 166 185,1 хил. лв.;

- за здравноосигурителни вноски за децата до 18-годишна възраст – 18 000,0 хил. лв.;

- вноски за фонд “Пенсии” за осигурителен стаж, зачетен при пенсиониране по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО – 169,2 хил. лв.;

- разходи за отбранително-мобилизационна подготовка – 23,6 хил. лв.;

- обезщетения по чл. 233 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България – 178,2 хил. лв.;

- трансфер за резерва за реформата – 0,0 хил. лв.;

- получени допълнителни субсидии за покриване на недостига от средства – 382 744,1 хил. лв.;

- за еднократната допълнителна сума към пенсиите за декември 2003 г. – 111 385,3 хил. лв.

Изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО в края на 2003 г. завърши с остатък от 10 241,3 хил. лв., които са левовата равностойност на остатъците по валутните сметки за изплащане на пенсиите по международни спогодби.

ОСИГУРЕНИ ЛИЦА ЗА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА ПЕРИОДА ЯНУАРИ–АПРИЛ 2004 Г.

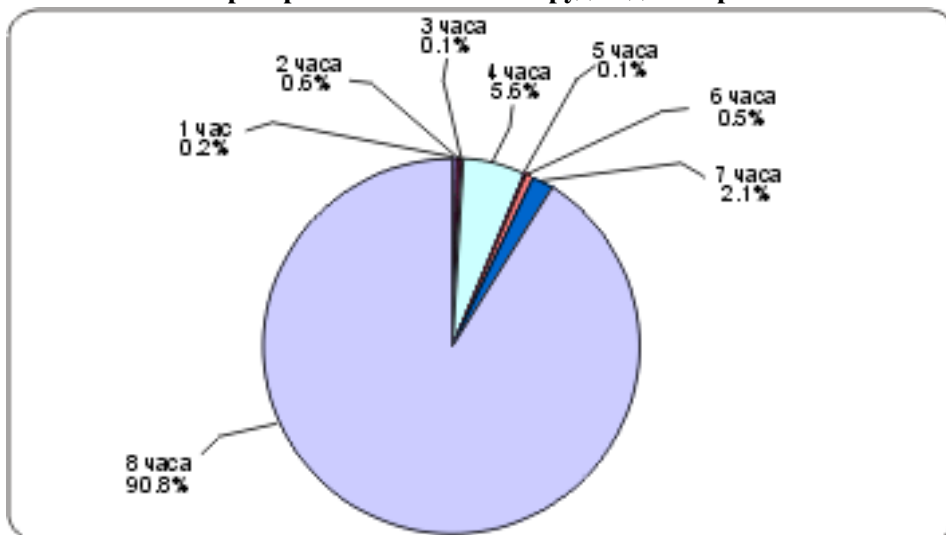
Антоанета Ганчева,
началник-отдел “Статистика, актюерски анализи и прогнози”,
Главна дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”

По данни от Персоналния регистър на Националния осигурителен институт броят на осигурените лица за фондовете на държавното обществено осигуряване (ДОО) е 2 150 685 души, като жените са 1 101 124 (данните са към 12.07.2004 г.). От тях броят на осигурените от работодател лица е 1 950 247 души, в т.ч. 1 019 113 жени. Броят на самоосигурените лица е 147 729 души, като 82 011 са жените. В осигурените лица са включени и лицата по различни програми за заетост – 81 206 души, от които 41 149 са жени.

Разглеждайки броя на осигурените от работодател лица и декларирания осигурителен доход за фондовете на ДОО по основни икономически дейности и квалификационни групи професии, установяваме, че средният осигурителен доход в много от позициите значително надвишава съответния минимален осигурителен доход (МОД). За някои икономически дейности, където МОД беше задържан на нивото на 2003 г., още в първите месе-

ци на 2004 г. се наблюдава с повече от сто на сто превишение, например за икономическа дейност “Пощи и далекосъобщения” и енергийните икономически дейности (код 40), по-специално за работническите професии. Само за пет позиции, средният осигурителен доход е по-нисък от МОД и това е традиционно в икономически дейности “Търговия...”, “Хотели и ресторанти...” и “Строителство”, където наетите лица работят по-малко от 8 часа на ден. Например за квалификационна група професия “Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия”, за икономическа дейност “Търговия...” 26,4 на сто от наетите лица работят официално под 8 часа, а за икономическа дейност “Хотели и ресторанти...” – 36,3 на сто. Почти всички осигурени лица са с продължителност на работния ден 8 часа. Броят на осигурените лица, чиято продължителност на работния ден е под 8 часа, е само 9 на сто. Тази тенденция се запазила през последните няколко години. Следващата графика показва това:

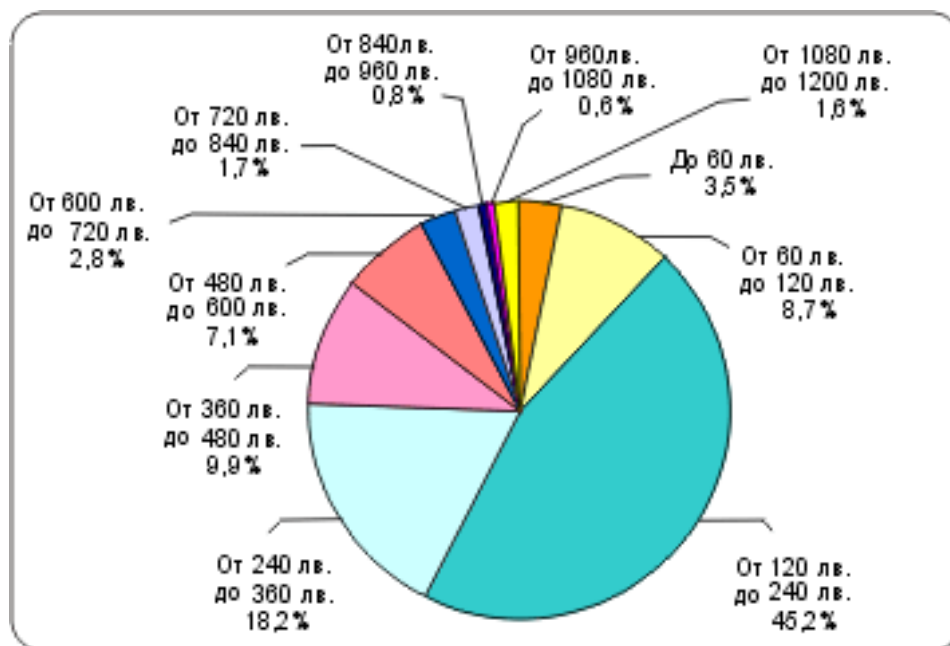
Структура на осигурените лица по брой работни часове по трудов договор

От всички осигурени лица 22,2 на сто имат деклариран осигурителен доход до 150 лв., като най-много са те за квалификационна група професия “Персонал, зает с услуги за населението, охрана и търговия” – 103 064, и “Нискоквалифицирани работници” – 187 497.

От доходното разпределение на всички осигурени лица се вижда, че основната група се осигурява от една до две минимални работни заплати

– 45,2 на сто. Тук влизат около 96 на сто от самоосигуряващите се лица, за които МОД е 200 лв. След въвеждането на МОД и за осигурените от работодател лица, броят на осигурените до една МРЗ рязко намаля – от 19 на сто в 2002 г., 13,7 на сто в 2003 г. до 12,2 на сто за първите четири месеца на 2004 г. Следващата графика илюстрира доходното разпределение за 2004 г.

Събития

БАЛНЕОХОТЕЛ “СВ. МИНА” - БУРГАСКИ МИНЕРАЛНИ БАНИ

На 2 юли 2004 г. управителят на Националния осигурителен институт Йордан Христосков откри новия балнеохотел “Св. Мина” в Бургаски минерални бани (на мястото на стария дом “Родопи”). В него могат да се възстановяват и лекуват хора със заболявания на опорно-двигателния апарат, болести на перифер-

ната нервна система и заболявания на централната нервна система. Това лечение е възможно да се осъществява чрез програмата за профилактика и рехабилитация на работещите, осигурени за всички социални рискове. Дейността се провежда в 38 балнеолечебни заведения на 13 юридически лица. НОИ финансира изцяло разходи-

те за основните медицински услуги и ношувките, определени в договорите с юридическите лица, както и паричната помощ за хранене в размер на 4 лв. на ден.

За дейността по профилактика и рехабилитация в Закона за бюджета на ДОО за 2004 г. са предвидени 10,9 млн. лв.

В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ НЯМА ПРОСТИ РЕШЕНИЯ ИЛИ “НЕ ВСИЧКО, КОЕТО ХВЪРЧИ, СЕ ЯДЕ!”

Йордан Христосков,
управител на НОИ

Сещам се за тази поговорка, като следя лекота, с която млади изследователи от Института за пазарна икономика, чели–недочели някоя и друга книжка, предлагат да се приватизира изцяло пенсионната система на България, като се премине от солидарен към капиталов принцип на организация. Такава радикална реформа между другото засега е извършена само в Чили, като преходът отне около 20 години. Към днешна дата на по-високи пенсии се радва под една трета от населението, докато останалата част отново протяга ръка към държавата. Чилийският опит бе приложен, с известни промени, в Казахстан преди няколко години. Онези, които насърчиха този експеримент, днес предпочитат да не го коментират и почти е сигурно, че се срамуват от стореното. Фактът, че всички други страни, които подобно на България имат проблеми в обществената пенсионна система поради засмартяване на населението, не прегръщат идеята за приватизация, говори, че наистина не всичко, което хвърчи, се яде.

За да ни убедят в противното, момчетата от Института за пазарна икономика си служат с изопачаване на фактите и френолно боравене с данни.

Първи пример: С лекота се отрича пенсионната реформа в България, независимо от нейната радикалност и високата оценка, която дават за нея институции като Световната банка, МВФ, Комисията на ЕС и др. Едновременно с това се посочват като успешни примери реформите в страни като Дания, Германия, Норвегия и други, които едва

сега започват, а се пропуска Швеция, която в края на 90-те години осъществи една наистина смела реформа. Цитира се като пример и Словакия, която се учеше от Полша, Унгария и България – страните, които са пионери във въвеждането на задължителни капиталови схеми в региона. Всъщност разликата между осъществените реформи в тези страни, включително и реформата в България, и онова, за което пледират от Института за пазарна икономика, е само в мащабите и сроковете за въвеждане на капиталовия принцип в пенсионното осигуряване. Българският пенсионен модел предвижда по-плавен преход към капиталовите схеми с ограничаване, но запазване на солидарния стълб, докато експертите от ИПИ са за незабавно въвеждане на капиталовия принцип и отпадане на разходопокривната схема.

Втори пример: Със сметки, правени “на коляно”, се твърди, че 10 на сто осигурителна вноска е достатъчна да осигури същите пенсии и обезщетения, които сега се получават от социалното осигуряване. Нашият коментар бе точен и ясен. Дори да се повиши двойно осигурителната основа, върху която се начисляват вноските за социално и здравно осигуряване (от 10 на 20 милиарда лева) като ефект от т.нар. плосък данък, приходите ще са два пъти по-ниски от сегашните и следователно хората ще получават два пъти по-ниски пенсии и обезщетения. Последващите коментари на тази недомислица, че за това ще се осигурят допълнителни средства като се намали администрацията и т.н., са само популистки обяснения за наивници.

Трети пример: Противно на възприетата в цяла Европа терминология, осигурителните вноски се наричат данъци и се внушава, че НОИ е една неефективна система, където пропада събраният “данък пенсии”. Истината, разбира се, е съвсем друга. През 2003 г. например приходите на НОИ са 2953,6 млн. лв., от които 2907 млн. лв. осигурителни вноски. Разходите за социалноосигурителни плащания възлизат на 3624,6 млн. лв. Тази сума е изразходвана за пенсии, обезщетения за временна неработоспособност и майчинство, за компенсации за безработица и други осигурителни плащания. Или така нареченият данък се е върнал под формата на осигурителни плащания към работещите, от които той е събран, в периодите на неработоспособност. По-голямата част от събраните суми естествено отива към възрастното население, което пък преди това е осигурявало пенсии на предходното поколение. Разходите на НОИ за администриране на системата за социално осигуряване са 42,7 млн. лв., или 1,12% от всички разходи. За сравнение, разходите по администрирането на капиталовите схеми с индивидуални сметки са много по-високи, като в някои латиноамерикански страни достигат 18–20 на сто от размера на внасяните средства.

Четвърти пример: Некоректно се използват годишните актюерски доклади на НОИ (които между впрочем са подобни на докладите на американската осигурителна администрация). За да се докаже, че обществената осигурителна система е неефективна и че тя не обещава нищо добро на младите хора, се посочва, че след 40 години пенсията ще бъдат около 26 на сто от работната заплата. Поради незнание или пък умишлено се пропускат три много важни факта:

Първо, съгласно пенсионната формула, новоотпусканите пенсии ще бъдат средно около 40 на сто от получавания доход преди пенсионирането, а не 26 на сто. Намалението на средната пенсия до около 26 на сто е в резултат на едно допускане, че пенсията ще се индексират с коефициент по-близък до инфлацията, без обаче да се намалява покупателната им способност.

Второ, от актюерския доклад се вижда, че след 2010 г. се постига едно превъзвисяване на приходите над разходите, което към 2040 г. достига около 20 на сто от brutния вътрешен продукт. Този резерв може да се използва или за повишение на пенсията, или за намаляване на вноските или пък за нарастване на трансфера към капиталовите фондове.

Трето, което е най-важно, всички, които ще се

пенсионират след 2020 г., ще получават към пенсията си от общественото осигуряване и втора пожизнена пенсия от капиталовия фонд, в който участват. Или с други думи, намалението на пенсията от солидарната система в дългосрочен план е заради пренасочването на част от осигурителната вноска към т. нар. втори капиталов стълб, от който пък ще се получи втора допълнителна пенсия. Така сборът от тези две пенсии ще бъде много по-голям от сегашните пенсии. Именно такава е логиката на осъществената пенсионна реформа.

Примерите на некоректност и на учудващо непознаване на осигурителната материя могат да продължат, но по-важното е да се даде точен и ясен отговор на въпроса: *Защо не трябва да се отрича солидарната система и да се преминава наведнаж към капиталов тип социално осигуряване?* Отговорите на този въпрос могат да бъдат следните:

1. Защото солидарната осигурителна система е едно от най-големите постижения на цивилизацията и чрез нея се гарантира най-добре социалната сигурност на населението в случай на неработоспособност във всички развити страни. Защото зад тази система стоят международни авторитетни организации и засега тя няма алтернатива, независимо от реформите и допълването ѝ с капиталови схеми.

България също има своите традиции и постижения в тази област, които не могат и не бива да се зачеркват с лека ръка заради нещо неясно и несигурно.

2. Защото не може да се анулира осигурителният принос (под формата на осигурителен стаж и доход, върху който са плащани вноските) на по-голямата част от сегашното работещо поколение, което осигурява пенсията на едновременно живеещото с него възрастно поколение. Зад този осигурителен принос стоят съответни бъдещи права, които не е ясно с какво ще бъдат заменени.

3. Защото в страна с нововъзникващ и неразвит капиталов пазар е много опасно бъдещата социална сигурност на хората да бъде оставена единствено на капризите на този пазар. Затова именно Световната банка поддържа идеята за диверсификация на риска в т. нар. триколонна пенсионна система под мотото “Сигурност чрез многообразие”. Тук оставяме настрана въпроса дали един неразвит капиталов пазар като нашия може да предложи възможности за висока доходност и дали е целесъобразно такава доходност да се търси чрез инвестиране извън страната.

4. Защото България е сключила спогодби по социалното осигуряване, почиващо на принципите на

солидарността, с над 15 страни и води преговори с още толкова. По силата на тези спогодби, осигурителният стаж, придобит на територията на всяка от страните, се акумулира и така гражданите на договарящите се страни могат да черпят права, независимо къде се намират. При пълноправното ни членство в ЕС автоматично се прилага Регламент 1408, съгласно който гражданите на общността пренасят осигурителните си права (както и тези на членовете на семейството си) при свободното движение от страна в страна и могат да ги реализират навсякъде. Премахването на солидарната осигурителна система в България (включително предлаганото закриване на НОИ като основен изпълнител на тези спогодби) ще постави страната ни в неловко положение. Отделно, че голяма част от младите хора, които сега работят в други страни, ще загубят изцяло правата си от участието в осигурителните системи на тези страни без наличието на такива спогодби и дори може никога да не получат пенсия, ако имат стаж в повече от една страна.

5. Защото не е ясно откъде ще се вземат парите, за да се изплащат пенсиите на сегашните пен-

сионери и на тези, на които предстои да се пенсионират в следващите 10–15 години. А необходимите суми за това са не по-малко от 3,5 милиарда лева средногодишно с известно нарастване поне до десетата година и последващо намаление след нея. Независимо как ще се осигурят тези средства, щом работещото поколение ще обезпечават пенсиите си в бъдеще от капиталови фондове, то ще трябва да плаща за един продължителен период от време двойна цена – да осигурява средства за едновременно живеещото с него възрастно население и да натрупва пари за своята пенсия.

Казаното тук не бива в никакъв случай да се възприема като прикриване на проблемите в солидарния стълб на осигурителната система в България или че с проведената реформа от 2000 г. те са решени. Проблеми естествено продължава да има, но решенията за тяхното преодоляване съвсем не са прости. Това ме навежда на афоризма, че гениалните неща обикновено са прости, но не всичко просто е гениално. Случаят с лековатата предлаганата панацея – приватизация на социалното осигуряване в България – е точно такъв.

Експерт

НАЦИОНАЛНА АГЕНЦИЯ ЗА ПРИХОДИТЕ ПИЛОТЕН ПРОЕКТ “ГОЛЕМИ ДАНЪКОПЛАТЦИ И ОСИГУРИТЕЛИ”

Маргарита Чечова,
началник-отдел “Събиране на вземанията и процесуално
представителство”, Главна дирекция “Правна”

Създаването на Националната агенция за приходите (НАП) като административна структура и самостоятелно юридическо лице с особени функции е само част от процеса за въвеждане на единни методи за събиране на данъците и задължителните осигурителни вноски. Поставена е и промяната на законодателната рамка за това – съставен е проект на Данъчно-осигурителен процесуален кодекс, който се предвижда да влезе в сила от 1.01.2006 г.

За функционирането на Националната агенция за приходите е необходимо реално обособяване на функция “Събиране” в териториалните поделения на НОИ и сливането ѝ с дейностите, осъществявани от териториалните данъчни дирекции. Това обаче е процес, който не може да се извърши едновременно и навънж в цялата страна и то преди да е прието и влязло в сила новото законодателство, унифициращо процесите и процедурите по събиране на данъци и задължителни осигурителни вноски.

Това налага обособяването на пилотни тематични проекти на регионален принцип с поетапно обединяване на функции, дейности и обмен на информация както при обикновеното обслужване, така и при извършване на ревизии. Един от тези проекти условно е наречен “Големи данъкоплатци и осигурители”.

Крайната му цел е формирането на отделна дирекция към НАП, като към настоящия момент се пристъпва към обслужване на предварително селектиран брой осигурители без поделения и клонове в страната, регистрирани само в Столично управление “Социално осигуряване”, които едновременно с това са и големи данъкоплатци. В законо-

дателството ни липсва легално определение на понятието “голям осигурител”, но за целите на проекта това не е необходимо. За основен принцип е възприет размерът на внасяните – доброволно или принудително – осигурителни вноски. Избрано е именно Столично управление “Социално осигуряване”, тъй като структурата на ТДД “Големи данъкоплатци” е ситуирана в София и координирането на действията може да се осъществи много по-лесно.

Необходимостта от създаването на такава самостоятелна структура е обусловена от следните предпоставки:

1. Създаването и поддържането на такава структура ще събере големите данъкоплатци и осигурители на едно място като групата от субекти, които дават основния принос в приходите от данъци и задължителни осигурителни вноски;

2. Тази група има различни потребности и проявява различно поведение в сравнение с останалите субекти, което предполага разработване на особени стратегии, за да се осигури спазването на данъчното и осигурителното законодателство (от гледна точка на това, че неспазването на законодателството от тези субекти представлява висок риск както за държавния бюджет, така и този на държавното обществено осигуряване);

3. Обхватът, обемът и особеностите на извършваната от тях икономическа дейност предполагат възникване и решаване на сложни, специфични казуси, свързани не само с прилагане на законодателството, но и с регулиране на такива правоотношения, свързани със законовите непълноти и

различното тълкуване на неясни текстове.

Първият етап от проекта обхваща обслужването на “едно гише”, като се обособяват изнесени работни места за следните функции:

- подаване на данни по Инструкция № 1 на НОИ/11.02.2000 г.;
- подаване на уведомления по чл. 5, ал. 8 от КСО;
- подаване на декларации по чл. 5, ал. 9 от КСО;
- подаване на уведомления по чл. 62, ал. 3 от КСО;
- подаване на декларации по чл. 1, ал. 2 от Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица и българските граждани на работа в чужбина;
- приемане на молби за издаване на различни видове удостоверения;
- завеждане на запитвания, жалби, писма, засягащи правилното прилагане на законодателството в областта на общественото осигуряване;
- издаване (заверяване) на осигурителни книжки;
- даване на консултации на място.

Вторият етап предвижда извършването на съвместни ревизии при предварително планиране или с оглед на инцидентно възникваща необходимост, а също така административно реструктуриране и тестване на адаптираната информационна система на НАП.

Стартирането на този проект, освен свързано с техническо обезпечаване и човешки ресурс, подбран по завишени критерии, ще се предшества от осъществяването на широка PR кампания – подробно разясняване сред селектираните осигурители на преимуществата, които има обслужването на едно място – за целите и на двете законодателства – данъчното и осигурителното.

Успехът на проекта зависи от степента на ангажираност и на трите институции – Главна данъчна дирекция, Национален осигурителен институт и Национална агенция за приходите, и осъзнаването му като един от най-важните приоритети в формата на администрацията на приходите.

Очаквани резултати от изпълнението на проекта:

- гарантиране на сигурност на основната част от приходите – в държавния бюджет и този на СУСО;
- повишаване степента на спазване на законодателството;
- гарантиране интересите и правата на осигурените лица;
- минимизиране на риска от корупция.

Очаквани рискове и трудности:

- Новият начин на обслужване по посочените по-горе функции да не задоволи големите осигурители и техните представители, подаващи декларации, молби или жалби, и те да предпочетат да се обърнат за същото действие и към други служители на НОИ, работещи не на изнесените работни места, а в сградата на бул. “Ал. Стамболийски”;
- Издаването на удостоверения не винаги може да се извършва в момента на поискването им, каквато практика е въведена към настоящия момент в ТДД “ГД” поради обстоятелството, че примерно е налице несъответствие между данните в Персоналния регистър на осигурените лица и данните за осигурителен стаж и доход;
- Възможно е евентуално нарушаване ритмичността на приходите в СУСО, макар че реално режимът за внасяне на осигурителните вноски не се променя.

Доколкото към настоящия момент държавната политика в обсъжданата област е ясна, процесът на създаване на новите териториални структури на НАП при условията на обединяване на функцията “Събиране”, извършвана от териториалните поделения на НОИ и поделенията на данъчната администрация, е необратим. Приемането на новата фактическа обстановка и полагането на усилия за адаптирането към нея са предпоставка не само да не се нарушава механизмът на събиране на осигурителните вноски, но и да се създадат по-добри условия за работа и професионално развитие на човешкия ресурс.

ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ В ЗАКОНА ЗА ГАРАНТИРАНИТЕ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ ПРИ НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ НА РАБОТОДАТЕЛЯ

Законът за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя (ДВ, бр. 37 от 4.05.2004 г.) урежда условията, при които се поражда правото на работниците и служителите на гарантирани вземания, произтичащи от трудови правоотношения при несъстоятелност на работодателя, създаването, функциите и дейността на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите” при несъстоятелност на работодателя и реда за изплащане на гарантираните вземания на работниците и служителите, произтичащи от трудовите правоотношения при несъстоятелност на работодателя.

Органи за управление на фонда са Надзорният съвет и директорът. Надзорният съвет се състои от 8 членове – четирима представители на национално представените организации на работодателите, двама представители на национално представените организации на работниците и служителите и по един представител от МТСП и МФ. Надзорният съвет утвърждава основните насоки за осигуряването със средствата на фонда, утвърждава проекта на бюджета и приема отчета за изпълнението му, утвърждава списъка на банките, които обслужват фонда и осъществява контрол върху дейността на директора на фонда. Директорът на фонда се назначава от управителя на НОИ и осъществява оперативното ръководство и разпореждането със средствата на фонда. Директорът на фонда издава разпорежданията за изплащане на гарантираните вземания по закона.

Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване на фонда се извършва и финансира от Националния осигурителен институт. Приходите във фонда се набират от задължителни месечни вноски за сметка на работодателите, от приходи от встъпване в правата на удовлетворени от фонда кредитори в

рамките на съдебното производство по несъстоятелност, от възстановени от работодателя суми за изплатените от фонда вземания и за внесените за сметка на работодателя осигурителни вноски, както и от доходи от инвестиране на временно свободните парични средства на фонда, от дарения, временни финансови и безвъзмездни помощи и от лихви, глоби и други източници.

Средствата по фонда се разходват за изплащане на гарантираните вземания, за осигурителни вноски за ДОО, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и здравното осигуряване и за издръжка на дейността на фонда в размер, установен от надзорния съвет, но не повече от 0,3 на сто от годишните приходи на фонда.

Остатъкът по сметката на фонда преминава като наличност за следващата бюджетна година и се използва по предназначение.

Средствата на фонда не се включват в средствата на другите фондове на държавното обществено осигуряване и се разходват само по предназначение, като активите и пасивите на фонда не могат да се обединяват с активите и пасивите на други фондове. От средствата на фонда не могат да се предоставят заеми и да се емитира дълг.

Осигурители по закона са всички физически и юридически лица, които наемат лица по трудово правоотношение и спрямо които може да се открие производство по несъстоятелност по реда на Търговския закон или по реда на специални закони. Работодателите са длъжни да внасят задължителните месечни вноски във фонда за работещите при тях по трудово правоотношение работници или служители. Вноските във фонда се дължат върху изплатените брутни трудови възнаграждения, но върху не повече от максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване,

и са изцяло за сметка на работодателите. Вноската във фонда е за сметка на работодателя и се определя ежегодно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване, но не може да бъде повече от 0,5 на сто от брутното възнаграждението. Вноската за фонда се внася в отделни сметки в банките, определени по реда на чл. 29 от Кодекса за социално осигуряване и се признават за разход за дейността при данъчното облагане.

Правото на гарантирани вземания възниква от датата на обнародване в “Държавен вестник” на съдебното решение за откриване на производството по несъстоятелност на работодателя. Право на гарантирани вземания имат работниците и служителите, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за всички осигурени социални рискове и на които трудовото правоотношение с работодателя не е прекратено към датата на обнародване на решението за откриване на производство по несъстоятелност или правоотношението е прекратено през последните три месеца преди датата на обнародване на решението за несъстоятелност.

Работниците и служителите могат да ползват права при условие, че работодателят е осъществявал дейност най-малко 6 месеца преди началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността, посочена в решението за производството по несъстоятелност.

Гарантирани вземания на работниците и служителите са начислените и неизплатените трудови възнаграждения, дължими по индивидуалните и колективните трудови договори и паричните обезщетения, дължими от работодателя по силата на нормативен акт. Гарантираните вземания се изчисляват в следните размери:

- начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения за последните три календарни месеца, предхождащи месеца, в който е обнародвано решението за откриване на производство по несъстоятелност, но месечно не повече от определения максимален размер на гарантираните вземания, определен със Закона за бюджета на ДОО, ако работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател не по-малко от три месеца;

- начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения, но не повече от една минимална работна заплата, установена за страната към датата на обнародване на решението за откриване на производство по несъстоятелност, ако към тази дата работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със съ-

щия работодател по-малко от три месеца.

Максималният размер на гарантираните вземания се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО и не може да бъде по-малък от две и половина минимални работни заплати, установени за страната към датата на обнародване на решението.

Когато вземанията на работниците или служителите са само за начислени, но неизплатени парични обезщетения за сметка на работодателя, дължими по силата на нормативен акт или колективен трудов договор, гарантираното вземане е в размер на неизплатените обезщетения, но не повече от четирикратния размер на минималната работна заплата, установена за страната към датата на прекратяване на трудовото правоотношение, ако са били в трудово правоотношение със същия работодател повече от три месеца.

Едновременно с изплащането на гарантираните вземания се внасят и дължимите осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и здравното осигуряване. Осигурителните вноски се разпределят между фонда и работника или служителя в съотношението 75 на сто към 25 на сто, съгласно чл. 6, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване.

Гарантираните вземания по този закон се отпускат въз основа на молба-декларация по образец, подадена от работника или служителя до териториалното поделение на Националния осигурителен институт по седалището на работодателя в 30-дневен срок от датата на обнародване на решението за несъстоятелност. Гарантираното вземане се изплаща на правоимащия работник или служител въз основа на издадено разпореждане от директора на фонда. Разпореждането се изпраща в тридневен срок на териториалното поделение на Националния осигурителен институт и на правоимащия работник или служител. Когато не са налице условията за плащане, директорът на фонда отказва изплащането на гарантираното вземане с разпореждане, което се изпраща в тридневен срок на работника или служителя.

Териториалните поделения на Националния осигурителен институт изплащат гарантираните вземания в 7-дневен срок от получаване на разпореждането на директора на фонда и превеждане на сумите от фонда. Частта от начисленото, но неизплатено трудово възнаграждение, която не е гарантирана от фонда, остава дължима за работника или служителя и може да се предяви в производството по несъстоятелност.

ПРОЕКТ ЗА ПАРТНЬОРСТВО МЕЖДУ НОИ И ХОЛАНДСКОТО МИНИСТЕРСТВО НА СОЦИАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ И ЗАЕТОСТТА

Теодора Нончева,
директор на дирекция “Международна дейност”

Проектът на НОИ BG0205.02.02 – “Предприсъединителни дейности в социалното осигуряване”, беше одобрен за финансиране по програма ФАР през септември 2003 г. и предстои да бъде реализиран от март 2004 до март 2005 г. Основната цел на проекта е укрепване на административния капацитет на компетентните институции и подготовката им за прилагане на Регламент 1408/71 за координация на социалноосигурителните схеми по отношение на работниците мигранти в Европейския съюз.

България постигна значителен успех при прилагането на изискванията на европейското право в сферата на социалното осигуряване. Общата позиция по преговорната глава II “Свободно движение на хора”, която беше затворена през 2002 г., съдържа ангажименти за подобряване на административния капацитет на институциите, за да могат те да отговорят на изискванията за координация на схемите за социално осигуряване в момента на присъединяването. За тази цел Министерство на труда и социалната политика, Националният осигурителен институт и Националната здравноосигурителна каса работят по прегледа на националното законодателство и подготовката на проект за анекси към Регламент 1408/71 и 574/72 на ЕС, които трябва да влязат в сила след присъединяването. Изискванията на европейското право в тази област са свързани и с казусите на Европейския съд, с които българските експерти трябва да бъдат запознати. Освен това, администрирането на правилата за координация на схемите за социално осигуряване се нуждае от обучен персонал по отпускане и изплащане на обезщетенията, от съвместима информационна система и редица други административни условия за приложението на европейските стандарти.

Всички тези задачи са включени в стратегическия план на Националния осигурителен институт, но за тяхното изпълнение е необходима и консултантска помощ от страна на ЕС. Холандското Министерство на социалните дейности и заетостта беше избрано за туининг-партньор поради значителния опит в подобни проекти с други страни в процес на присъединяване, в т.ч. Литва, Чехия, Унгария и др.

Туининг-проектът ще се реализира в следните четири сфери:

Туининг-проектът ще се реализира в следните четири сфери:

- анализ и препоръки за адаптиране на националното законодателство;
- обучение на персонала;
- преглед на административния капацитет и препоръки за подобряване;
- подготовка на информационни материали за обществеността и за експертите в областта на социалното осигуряване.

Във всяка от тези дейности като бенефициенти по проекта наред с НОИ ще участват Министерството на труда и социалната политика и Националната здравноосигурителна каса. Координацията между институциите, които осъществяват политиката в областта на социалното осигуряване, е една

от основните предпоставки за изграждане на необходимия административен капацитет.

Обучението и подготовката на човешките ресурси е ключова дейност на проекта. Имайки предвид, че действителното приемане на България в ЕС ще се осъществи през 2007 г., основните дейности са насочени към обучение на обучаващи. По този начин се гарантира бъдещето обучение на служителите и актуализиране на материалите за обучение. Квалификацията на обучаващите ще бъде удостоверена с изпит. Очаква се да бъдат сертифицирани поне 40 обучаващи. Специализираното обучение ще обхваща всички 9 области на социалното осигуряване, които са дефинирани в Регламент 1408, като за всяка от тях ще бъдат обучени по около 10 души:

- Болест и майчинство и здравно осигуряване
- Пенсии
- Професионални заболявания
- Трудови злополуки
- Инвалидност
- Безработица
- Семейни обезщетения
- Помощи при смърт
- Наследствени пенсии

Материалите, разработени за обучението на обучаващите, в последствие ще бъдат редактирани и трансформирани в материали за самообучение. Те ще бъдат предоставени за ползване във всяко функционално звено. Материалите ще бъдат въведени и в интернет чрез електронната страница на НОИ. С оглед на разширяване на достъпността им ще бъдат включени и интерактивни елементи, които ще улесняват служителите да ги използват в ежедневната си практика.

Решенията на Европейския съд в областта на координирането на социалното осигуряване са неделим и особено важен елемент от европейското право. Българската правна система трябва да бъде готова да прилага съществуващите казуси, когато това е необходимо. В тази връзка проектът предвижда специален семинар, който ще направи въведение в работните методи на Европейския съд, начина по който местната съдебна власт взаимодейства с Европейския съд и участието на страните членки в процедурите на Европейския съд. Ще бъде подготвен и текст на Ръководство за юристи, което ще включва основните казуси, свързани с Регламент 1408/71, преведени текстове от регла-

ментите и решения на Административната комисия на ЕС. Ръководството ще подпомогне съдиите и всички останали, които работят в правната област, да се подготвят за прилагането на правилата за координация на социалноосигурителните схеми след присъединяването.

Проектът включва анализ на действащите административни процедури по отпускане и изплащане на обезщетенията, използване на информационната система и обслужване на клиентите. Резултатите от анализа ще се използват като изходна информация за подготовка на работни програми, които холандските експерти в сътрудничество с българските партньори ще разработят за всеки клон на социалното осигуряване. Програмите ще дефинират процедурите и дейностите, необходими за прилагането на правилата за координация. Разработването на програмите ще бъде подпомогнато от учебно пътуване до Холандия и запознаване с практиката на компетентните осигурителни институции.

От проекта се очакват следните конкретни резултати:

- Анализ на българското законодателство от гледна точка приложението на Регламент 1408/71 и препоръки за избягване на евентуални негативни последствия от попадането на съответните осигурителни схеми в обхвата на действието му;
- Определяне на специалните български социалноосигурителни процедури, които следва да бъдат включени в анексите на Регламенти 1408/71 и 574/72 след присъединяването;
- Обучение на обучаващи, които да подготвят необходимия персонал за работа по приложението на Регламентите след присъединяването на България;
- Разработване на материали и наръчници за обучение;
- Анализ на административния капацитет и препоръки за подобряване с оглед на възможностите за прилагане на правилата за координация;
- Работни програми за прилагане на правилата за координация за всеки клон на социалното осигуряване;
- Насоки и препоръки за развитие на информационната система на НОИ и осигуряване на обмена на данни между осигурителните институции посредством стандартизираните електронни формуляри, използвани в ЕС;
- Информационни брошури за координацията на социалноосигурителните схеми в ЕС.

Спогодби

МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ, ВЛЕЗЛИ В СИЛА ПРЕЗ 2003 Г.

Мария Късърва,
директор на дирекция “Международни спогодби”

Договорът между Република България и Украйна за социално осигуряване, обнародван в Държавен вестник, бр. 26 от 2003 г., влезе в сила от 1 април 2003 г. На 21 май 2004 г. бе подписано и Споразумение между Националния осигурителен институт на Република България и Министерството на труда и социалната политика на Украйна за прилагане на Договора между Република България и Украйна за социално осигуряване от 4.09.2001 г. От 1 април 2003 г. прекрати действието си прилаганата Спогодба между Народна Република България и Съюза на съветските социалистически република за социално обезпечаване, сключена на 11 декември 1959 г. Двата договора се различават съществено както по отношение на заложените общи принципи, обхват, начин на преценка на правата и ред за определяне на дължимите за сметка на компетентните институции пенсии. В новия договор са залегнали и разпоредби, които не се срещат в други спогодби в областта на социалното осигуряване, в резултат на общата договореност на страните и след отчитане на спецификите, наложени от дългогодишното прилагане на старата спогодба. Така всички пенсионери, придобили право при действието на спогодбата от 1959 г., които се преселят от територията на една страна на територията на другата, след влизане в сила на новия договор трябва да знаят, че получаваната пенсия продължава да изплаща тази страна, от която се е преселило лицето по реда, установен с договора.

Персоналният обхват на спогодбата включва вече всички правоимащи лица, пребиваващи на територи-

ята на една от двете договорили се страни, които се подчиняват или са били подчинени на законодателството на България или Украйна, както и другите, чиито права произтичат от правата на осигурените.

Материалният обхват – осигурителните рискове, които покрива договорът е описан изчерпателно в чл. 2. В България, това са следните области на социалното осигуряване с право на: обезщетение при временна неработоспособност и майчинство, пенсия за осигурителен стаж и възраст, пенсия за инвалидност поради общо заболяване, пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, наследствени пенсии, обезщетения при безработица и помощ при смърт. За Украйна са включени следните права на: обезщетения за временна нетрудоспособност, бременност, раждане на дете и грижа за него; пенсия за възраст; пенсия за инвалидност поради общо заболяване; пенсия за прослужено време; наследствени пенсии; пенсия и обезщетения при нещастен случай в производството или друго увреждане на здравето, свързано с изпълнението на трудовите задължения, професионална болест, както и в случай на смърт по тези причини; парични обезщетения за семейства с деца; обезщетения при безработица и помощ за погребение.

Договорът се прилага и във връзка с всички закони и други нормативни актове, които изменят или допълват законодателството, регулиращо горепосочените области на социалното осигуряване, но не се отнася за нормативните актове, въвеждащи нови области на социалното осигуряване, ако в международните договори между двете страни

не е предвидено друго.

По отношение на Украйна договорът не се отнася за специалните системи за пенсионно осигуряване на военните и на други лица, пенсионното осигуряване на които не се обхваща от системите на общозадължителното държавно пенсионно осигуряване.

Всяка страна на своя територия ще предоставя на гражданите на другата страна еднакви права като на собствените си граждани в областта на социалното осигуряване. Пенсии и парични обезщетения, отпуснати по законодателството на едната държава, няма да бъдат намалявани, спирани или прекратявани, както и не може да бъде отказано отпускане на пенсия или парично обезщетение, на които лицето има право, съгласно законодателството на една от държавите по съображение, че това лице пребивава на територията на другата страна. Изключения са само обезщетенията за безработица и помощта при смърт, предвидени в чл. 17 и 18 на договора.

Спрямо лица, които работят в една от двете държави, ще се прилага законодателството на тази страна, на чиято територия се извършва трудовата дейност, независимо от мястото на пребиваване, доколкото в договора не се предвижда различен ред. Той е установен, както и в други спогодби, в специални разпоредби.

В договора с Украйна също е залегнал един от най-важните принципи за социалното осигуряване – ако съгласно законодателството на едната държава придобиването, запазването или възстановяването на правото на обезщетение за временна неработоспособност или майчинство се обуславя от придобиването на определен осигурителен (трудов) стаж, компетентната институция взема предвид, ако това е необходимо, и осигурителния (трудов) стаж, придобит съгласно законодателството на другата страна при условие, че тези стажове не съвпадат по време. На лицата, придобили право на обезщетение за временна неработоспособност или майчинство в едната страна, които временно пребивават на територията на другата, обезщетенията продължават да се изплащат от компетентната институция на първата страна в съответствие със собственото ѝ законодателство и само на нейна територия. Това означава, че краткосрочните обезщетения не могат да се изнасят в другата държава и след като лицето се завърне или ако упълномощи друг, ще си получи полагащите се плащания.

При преценка на правата при пенсиониране също се прилага принципът на сумиране на осигурителните (трудова) стажове, придобити по зако-

ните на двете държави, като съответната компетентна институция взема предвид в необходимия обем, т.е. само ако е необходимо, и чуждия осигурителния (трудов) стаж при условие, че тези стажове не съвпадат по време.

Ако законодателството на една от страните обвързва придобиването на правото на пенсия с наличието на стаж, придобит при упражняването на определена професия или при определена работа (в зависимост от категориите труд), то при отпускането на тази пенсия се взема предвид и стажът, придобит съгласно законодателството на другата страна при упражняване на същата професия или работа. Ако по този начин не се придобива право на посочената пенсия, този стаж се зачита в съответствие със законодателството, по което се отпуска пенсията. Този текст дава право на упражняващите в другата държава професии, определени по българската Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране като първа или втора категория труд, да ползват същите права, които се полагат по българското законодателство. Това означава още, че ако работник в рудник, водолаз, пилот или др. по законодателството на държавата, където е зачетен стажът, е в по-висока категория, задължително и другата държава следва да предостави същите привилегии. Страната, за която този стаж е чужд, ще предостави само такива права, каквито се предвиждат по нейното законодателство за посочените категории работещи.

След като се направи преценката на правата – дали лицето отговаря на изискуемите се условия за пенсиониране, компетентната институция на всяка страна изчислява и изплаща размер на пенсията само за осигурителния (трудов) стаж, придобит в съответствие със законодателството, което тази компетентна институция прилага. И в този договор е предвидено, че ако общата продължителност на осигурителния (трудов) стаж, придобит по законодателството на едната страна, е по-малък от дванадесет месеца и ако въз основа на това не възниква право на пенсия съгласно това законодателство, при отпускане на пенсия този стаж се зачита от компетентната институция на другата страна. Когато осигурителният (трудов) стаж, придобит съгласно законодателството на всяка от страните не достига дванадесет месеца и не възниква право на пенсия в нито една от тях, целият осигурителен (трудов) стаж се зачита от компетентната институция на страната, в която е бил придобит по-дългият период на осигурителния (трудов) стаж, даващ право на пенсия. В този слу-

чай, ако правото на пенсия възниква съгласно законодателството и на двете страни, целият стаж се зачита и пенсията се отпуска и изплаща от компетентната институция на страната, в която е придобит по-дългият стаж.

Както вече беше посочено, в материалния обхват на договора е включен и рискът безработица. Обезщетението при безработица се предоставя съгласно законодателството и за сметка на тази страна, на чиято територия пребивава лицето.

На 6 февруари 2003 г. в София беше подписан **Договор между Република България и Република Македония за социално осигуряване** и Административно споразумение за прилагането му. Договорът, обнародван в ДВ, бр. 63 от 2003 г., и споразумението влизат в сила от 1 август 2003 г.

От деня на влизане в сила на този договор престават да е валидна Конвенцията по социално осигуряване между Народна република България и Федеративна народна република Югославия от 1957 г.

Новият договор е разработен на основата на общоприетите принципи и норми на международното право. Спазва се принципът за еднакво третиране на гражданите, равнопоставеност на териториите, запазване на придобити права, акумулиране на осигурителни периоди, зачетени по законодателствата на двете държави и принципът на пропорционалност на плащанията при изчисляването на размера на пенсиите.

Договорът за социално осигуряване се отнася за осигурените лица, за които се прилагат или са били прилагани правните разпоредби на едната или на двете договарящи се страни, както и за други лица, чиито права произтичат от правата на осигурените лица (например членове на семейства). Действието му се разпростира върху териториите на Република България и Република Македония.

В материалния обхват на договора са отразени спецификите на двете законодателства, като са включени обезщетенията за временна неработоспособност, обезщетенията при безработица, пенсиите за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване, трудова злополука или професионална болест, наследствените пенсии.

Предвижда се сумиране на осигурителни периоди, когато правото, срокът и размерът на обезщетението зависят от продължителността на осигуряването.

По отношение на приложимото право се прилагат правните разпоредби на договарящата страна, на чиято територия се извършва трудовата дейност.

Предвижда се взаимно зачитане на трудовия

стаж, съгласно действащите законодателства на двете държави, като се извършва сумиране на осигурителни периоди за преценяване правото на плащанията. Паричните плащания в случаите на болест или майчинство предоставя само страната, при чийто институт е осигурено лицето към момента на възникването на правото на тези плащания.

Разпоредбите, уреждащи правата при пенсии, включват задължението за отпускане на самостоятелна пенсия и случаите, в които лицето не изпълнява условията за нея – сумиране на периоди на осигуряване. Всеки от компетентните органи е длъжен да определи размер на пенсията само въз основа на осигурителния стаж, придобит изцяло само по собственото законодателство, ако лицето изпълнява условията за придобиване на право на пенсия по това законодателство. В случай, че осигурителните периоди са недостатъчни за придобиване на право на пенсия се пристъпва към сумирането, което означава, че след като правото на пенсия зависи от придобиването на определени осигурителни периоди, органът, който преценява правото на заявителя, ще вземе предвид и периодите на осигуряване, придобити съгласно правните разпоредби и на другата страна, като свои, при условие, че не съвпадат. За определяне размера на пенсията е възприет пропорционалният принцип. Всяка страна ще плаща пропорционално за стажа, положен на нейна територия.

Когато зачетеният стаж в едната държава е по-малък от 12 месеца и на тази основа не възниква право на пенсия, този период ще включи към своето осигурено време компетентният орган на другата държава, но само за да определи дали възниква правото.

В обхвата на договора е включен и рискът безработица. Ако правото на плащане зависи от придобиването на определени периоди на осигуряване, както е по българското законодателство, компетентният орган взема предвид, ако е необходимо, и периодите на осигуряване в другата държава.

Плащания на добавки за деца (в договора са изписани така, но разпоредбите следва да се отнасят за семейните помощи за деца по българското законодателство) също са предвидени в договора, като условията за получаване на тези суми от работещите и от пенсионерите с права на добавки са различни. Добавки за деца се изплащат на пенсионери, само ако правоимащото лице има постоянно местожителство на територията на държавата, съгласно чието законодателство са изпълнени условията.

В материалния обхват на договора е включена медицинската помощ в рамките на задължително-

то здравно осигуряване, като специална разпоредба предвижда тази част да се прилага след изтичане на срок от четири години, считано от датата на влизане в сила на договора. Тези разпоредби се отнасят за спешната и неотложната помощ, за здравната защита на командировани лица, на пенсионери и на членове на семейството на лице, осигурено съгласно правните разпоредби на една от държавите с постоянно местожителство на територията на другата страна.

За правоимащите лица е важно да имат предвид, че всички молби и документи могат да се подават при институцията на държавата, в която живеят, за да се изпратят до компетентния орган на другата държава. Заявления, декларации и жалби, които могат или трябва да се изпращат съгласно правните разпоредби на едната страна в определен срок до компетентния орган на тази държава, ще се считат за подадени, ако в същия срок са били подадени пред компетентния орган на другата държава.

Двете страни са длъжни да признават взаимно влезлите в сила решения на съдилищата на другата държава и изпълнимите решения в областта на социалното осигуряване.

Друга разпоредба, която би имала в много случаи приложение, е уреждащата служебното произ-

числение на вече отпуснатите пенсии. По новия ред България ще определя размер на пенсията съгласно българските правни разпоредби само за периодите осигурителен стаж, придобити в нашата страна. Тези пенсии, които са определени преди влизането в сила на този договор, се преизчисляват, ако е по-благоприятно без да е необходимо заинтересованото лице да подава молба или заявление. В случай, че при преизчислението размерът се окаже по-неблагоприятен за пенсионера, се запазва размерът, изчислен преди влизане в сила на договора.

Органите за връзка договориха начина на прилагане на разпоредбите на договора, както и утвърдени двуезични формуляри за прилагането им.

Пенсиите и добавките към тях се изплащат на пенсионерите ежемесечно директно на правоимащите лица по банков път. За тази цел е необходимо всеки пенсионер, получаващ плащане от едната страна, но живеещ на територията на другата, да представи два пъти в годината – през месеците юни и декември, декларация за живот по утвърден образец от органите за връзка. Декларациите могат да се заверяват във всяко териториално поделение на НОИ от длъжностно лице, което свежда попълнените лични данни от документа за самоличност на пенсионера, явил се лично в РУСО.

СТАТИСТИКИ ПО ПОЛ

Антоанета Ганчева,
началник-отдел “Статистика, актюерски анализи и прогнози”,
Главна дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”

На 21 и 22 юни 2004 г. в Конферентния център на Стокхолм, Швеция, се състоя международна конференция на тема “Професионална сегрегация: степен, случаи и последици”, организиран от CEIES, Евростат, Статистическия офис на Европейската общност и Шведския статистически институт. В конференцията взеха участие над 100 участници от 28 страни. Бяха изнесени и дискутирани 28 доклада по темата “Стратегиите по съставяне, представяне и разпространяване на статистики, отразяващи положението на жените и мъжете в развитите европейски страни”. От представените материали и доклади стана ясно, че има значителни вариации във времето и стратегиите между различните страни, членки на Европейския съюз, свързани със статистиките по пол. Статистическите програми в тази област се развиват от 10–15 години. Освен това, в страните в преход вниманието към този вид статистики досега отсъстваше в националните политически планове и макроикономически политики, поради което процесът на прехода се осъществяваше без наличието на данни, чувствителни по отношение на пола.

Въпреки постигнатите задоволителни резултати, има мнения, че редица базови статистики се водят по жени и мъже, и че статистиката по пол не е на преден план. Новото предизвикателство се състои в изменението на традиционните програми за събиране на данни от индивидите (като измерване използването на времето и домашното насилие) и в развитието на инструментите за анализи по пол, насочени към излизане от традиционните аспекти на участието на жените и мъжете в обществото. Вече е необходимо да се обръща внимание на качеството на пазара на труда и достъпа до него, а не само да се измерват заетостта и безработицата. Има необходимост от създаването на стандартни индикатори, показващи връзката между официалната статистика и политики и разделянето на ста-

тистиките по пол, в частност за тези области, където анализите по пол са много малко, като бизнес статистиките, транспорта и комуникациите. Друг важен въпрос, на който скоро трябва да се даде отговор, е как да се измерва несъответствието в данните в една многонационална среда.

Какво представлява статистиката по пол?

Това е такава статистика, която адекватно представя положението на жените и мъжете във всички политически и икономически области – тя позволява систематично изучаване на различията и проблемите между половете. Обекти на разглеждане са всички въпроси, свързани с различия, базирани на пола, как жените и мъжете си взаимодействат, какви са техните различия в достъпа и използването на ресурсите, техните дейности и как реагират на промените, интервенциите и политиките.

Една от основните функции на конференцията беше да промени предубеждението към статистиката. Пример за предубеждение на обществото е, че неравенството между половете директно рефлектира в професионалната сегрегация (разделение) и че тя е най-висока в “старомодни” държави без развита система за социални грижи и различието в заплащането между половете е по-високо в страните с висока професионална сегрегация. Статистическите анализи, представени на конференцията, показаха, че това предубеждение не е вярно. Професионалната сегрегация по пол е най-висока в Швеция (ММ200 индексът за измерване на професионалната сегрегация = 0,683) – страната, която всички разглеждаме като пионер в статистиката по пол. За сравнение на базата на регистър “Договори” изчисленият по-горе индекс за България е ММ200 = 0,484. С по-нисък индекс са Италия (ММ200 = 0,424) и Япония (ММ200 = 0,443). В края на тази конференция се стигна до заключение

нието, че концепцията за професионална сегрегация се използва доста свободно и трябва да се дефинира по-точно. Общата професионална сегрегация трябва да се раздели на вертикална (т.е. сегрегация, включваща елементи на неравенството между половете) и хоризонтална (без елементи на неравенство). Много е трудно да се измерят еднозначно тези два компонента на професионалната сегрегация, а освен това не са и адекватен измерител на неравенството между половете, когато се сравняват отделните страни. Беше отбелязано, че информация за професионалната сегрегация е налична, но тя трябва да се подобри и развие в сферата на статистиката по пол.

Редица участници отбелязаха “Белгийската платформа за действие” и “Стратегическата рамка на общността за равенството между половете 2001–2005” и какви са позицията и целите на статистиката по пол в техния контекст:

- всички статистики трябва да се събират по пол;
- всички променливи и други характеристики трябва да се анализират и представят класифицирани по пол;
- всички статистики трябва да отразяват въпросите по пол.

В базовите статистики обикновено разделянето е по пол. Това е добре, но е само аспект на статистиката по пол. В Белгийската платформа за действие се отбелязва голямата важност от подобряването на събирането на данните за пълния принос на жените и мъжете в икономиката, включвайки участието им в неформалния сектор, като неплатената работа, домашната работа и грижата за децата и зависимите членове на семейството. Включването на неправителствени организации и изследователски центрове в разработването и тестването на подходящи индикатори и методологии е от особена важност за развитието на анализите по пол. Работата на статистиката по пол трябва да проникне във всяка свързана област, без да бъде дейност на специален отдел в структурата на статистическата организация.

На конференцията стана ясно, че много статистически организации в Европа имат поглед върху професионалната сегрегация по пол и по тази тема са публикувани редица материали. Съществуващите източници от данни, необходими за произвеждането на статистика по пол са:

- наблюдения за използване на времето;
- наблюдения на работната сила;
- наблюдения за структурата на доходите.

Много от докладите на конференцията, бази-

рани на тези наблюдения и на други източници от данни, показаха, че неравенството между половете е все още удивително голямо в Европа и че в официалните статистики често се игнорира компонентът за неравенството между половете и че трябва да се допълнят липсващите данни. Би трябвало да се добавят въпроси за заплатите и доходите в наблюдението на работната сила. Много важно е да се дефинират индикатори за грижата за децата и зависимите членове на семейството, още повече, че трудно се измерва такава помощ и регулациите са много различни в отделните страни.

Статистиките и анализите за професионалната сегрегация изискват информация за платената и неплатената работа. Доскоро хората извън пазара на труда се определяха като неактивни, независимо от поддържането на домакинството, грижите и неформалния труд, които полагат. Необходима е промяна и неплатената работа трябва да се взема предвид в изчисленията като значим социален и икономически фактор.

В докладите беше отбелязано, че професионалната сегрегация и различието в заплащането са многопрофилни, имат комплексна проява, нуждаят се от точни дефиниции, приоритетни анализи и детайлни микроданни. Точното представяне на тези въпроси и хармонизацията са обект на растящо внимание на статистиката. Тук ролята на Евростат е значителна.

Какви са изводите и препоръките?

1. На конференцията се подчерта, че има голямо търсене на данни за използване на времето. Наблюденията за използване на времето са основно средство за измерване на неформалната и неплатената работа, дейности, които трябва да се вземат предвид в изчисленията при политиките на пазара на труда и статистиката по пол. Евростат трябва да насърчава използването на хармонизирани данни от наблюденията.

2. Статистиката като цяло и в частност статистиката по пол се нуждаят от изследователи извън официалните институции.

3. Беше ясно посочено, че програмите на статистиката по пол не трябва да са дейност на отделен отдел в статистическите организации и следва да имат стратегическо място.

4. Препоръчва се на всяка статистическа организация, когато представя статистическата информация, да публикува разбираеми брошури, като “Жените и мъжете в данни” на Чешкия статисти-

чески институт и “Жените и мъжете в Швеция” на Шведския статистически институт.

5. За по-задълбочени анализи в професионалната сегрегация и различието в заплащането се препоръчват съвместни класификатори за професиите и заплатите по отношение на персонала и семейното положение, а също и по отношение на институционалния контекст (фискални регулации) и

работната среда (гъвкаво работно време, услуги за гледане на деца и др.).

6. Подчерта се необходимостта от измерване на социалния живот, като разпределението на домашната работа, задачите по грижа за семейството, необходимостта от напускане на работа и кариера поради отглеждане на деца. Тези неща ще доведат до ре-дизайн на засегнатите статистики.

Събития

КИОСК-ТЕРМИНАЛИ В ПРИЕМНИТЕ НА НОИ - ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ПРОВЕРКА НА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНИЯ СТАТУС

Парламентът направи промени в срока за плащане на дължимите суми за здравното осигуряване на хората, които дължат повече от три осигурителни вноски до края на 2003 г. До 30.09.2004 г. ще могат да се подават заявления за разсрочване на дълговете в териториалните поделения на НОИ. На отсрочка имат право всички българи с дълг над 50 лв. Плащането на дължимите суми трябва да стане до 31.12.2004 г.

След 1.10.2004 г. лицата, които не са подали документи за разсрочване, ще трябва да си плащат медицинските услуги или престоя в болница, тъй като здравноосигурителната каса няма да поема тяхното лечение.

За улеснение на гражданите Националният осигурителен институт създаде възможност за проверка на техния здравноосигурителен статус чрез Центъра за социална информация към Ми-

нистерството на труда и социалната политика. Центърът започна да дава консултации на **горещи телефонни линии**: за София – тел. 987-16-22 (такса 1 импулс), а за страната – тел. 0900-32-111 (такса 2 импулса, независимо от продължителността на разговора).

Работното време на **горещи телефони** е от 8.30 до 18.00 ч. и на тях гражданите ще получават отговор дали имат невнесени здравноосигурителни вноски. Освен това ще бъдат посъветвани как може да бъде решен техният случай.

Големият интерес от страна на гражданите за проверка на актуалния си здравноосигурителен статус наложи НОИ да разработи Internet-базирана справка, работеща в реално време. Справката се изготвя след задаване (въвеждане) на единния граждански номер (ЕГН) на лицето на база данните за наличие на здравноосигурителни вноски в информационната система на НОИ за це-

лия период след влизане в сила на Закона за здравното осигуряване в България. Справката е достъпна от края на 2003 г. през официалната Internet-страница на института (www.noi.bg), рубрика “Здравно осигуряване”. За съжаление в България все още достъпът до Internet е ограничен. За улеснение на гражданите НОИ закупи и предостави за ползване (в приемната на СУ-СО) KIOSK-терминал, чрез който всеки може да направи споменатата справка чрез своя ЕГН, без личен контакт със служителите. Разработва се и ще бъде предоставена както по Internet, така и чрез KIOSK-терминали в приемните, подобна справка за социалноосигурителния статус на лицата. Тя ще включва информация за наличието, отсъствието или частичното социално осигуряване по месеци в Персоналния регистър на НОИ от неговото създаване (през 1997 г.) до момента.

РАЙОННО УПРАВЛЕНИЕ “СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ” – МОНТАНА

Стефка Илиева,
директор на РУСО - Монтана

Районно управление “Социално осигуряване” – Монтана, провежда социалното осигуряване на територията на област Монтана под организационното и методическото ръководство на Националния осигурителен институт.

В административната структура на управлението са обособени три отдела: “Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване”, “Финансово-счетоводна дейност” и “Пенсии” и два самостоятелни сектора: “Информационни системи” и “Човешки ресурси и управление на собствеността”.

Дейностите в РУСО се изпълняват от 92 служители, от които 70% са с висше образование. Със съдействието и под ръководството на Националния осигурителен институт се работи за непрекъснато повишаване на квалификацията и разширяване на личните знания и умения на специалистите. За първото полугодие на 2004 г. в работни съвещания и семинари са участвали 17 служители.

За всеобхватно и навременно обслужване на гражданите в РУСО работят: приемна по пенсии, приемна по контролно-ревизионна дейност, приемна по регистриране на фирми, регистрация на трудови договори, приемна за информация по Персоналния регистър. За навременно и качествено обслужване на гражданите към РУСО има разкрит филиал в гр. Лом.

От 1 януари 2004 г. от Бюрото по труда към териториалното поделение премина дейността по определяне и изчисляване на паричните обезщетения за безработица. Тази дейност се осъществява от 9 квалифицирани специалисти в Монтана, Лом и Берковица. За улеснение на безработните има изнесени работни места в общините Чипровци, Бойчиновци, Якимово, Вършец и Вълчедръм, където по утвърден график се приемат и оформят документи.

Към 30 юни 2004 г. броят на безработните в об-

ластта с право на парично обезщетение за безработица е 2191. Изплатени са парични обезщетения в размер на 1 282 920 лв. За еднократни парични суми по Закона за насърчаване на заетостта по представени бизнеспроекти са изплатени 11 276 лв. на 10 безработни лица.

През последното тримесечие на 2003 г. беше изградена организация за непрекъснато обслужване на гражданите във връзка с дадената възможност за разсрочване на здравноосигурителните вноски натрупани до 31 декември 2003 г. От октомври с.г. и към момента работи специална приемна, която улеснява осигурителите и осигурените лица при уточняване на здравноосигурителния статус.

Към настоящия момент са разсрочени задълженията към НЗОК на 1725 лица. Издадени са 3329 удостоверения за непрекъснати здравноосигурителни права.

Контролно-ревизионната дейност се осъществява от служители на отдел “Осигурителни вноски и краткосрочно осигуряване”. Те осъществяват методическо ръководство и контрол върху работата на осигурителите относно осигурителните приходи и разходи, извършват проверки и финансови ревизии на осигурителите и самоосигуряващите се лица. Специалистите от отдела правят консултации по телефона, устно в приемните или писмено, водят регистър на трудовите злополуки, организират и контролират дейността в областта на медико-социалната и трудово-лекарската експертиза, здравната профилактика и рехабилитация.

За периода 1 януари – 30 юни 2004 г. финансовите ревизори са извършили 311 финансови ревизии по приходите и разходите на ДОО, приходите на НЗОК и ДЗПО. Общият размер на начета възлиза на 1 572 515 лв., от които главница 1 439 629 лв. и лихва 132 886 лв. и по фондове, както следва:

ДОО	–	1 301 163 лв.
ЗО	–	205 216 лв.
ДЗПО-ППФ	–	43 299 лв.
ДЗПО-Ун.ПФ	–	22 837 лв.

Размерът на невнесените осигурителни вноски са с най-голям дял от установените задължения.

В резултат на установени нарушения на осигурителното законодателство или за неизпълнение на задължителните предписания за полугодieto са съставени 103 акта за административни нарушения на длъжностни лица.

Общият размер на задълженията по влезли в сила разпореждания към 30 юни 2004 г. е 12 314 583 лв. С най-големи задължения са фирмите “ПИМА” АД (в несъстоятелност), “Балканкар-Дунав” – Лом, “Добринов транспорт”, “Агропромстрой” АД (в несъстоятелност), “Монтана” АД. Техните задължения представляват 52% от общите. Тези фирми са с особено голяма тежест в общата задължнялост поради продължителното непогасяване на дълговете и начисляваната допълнителна лихва за просрочие.

Осигурителите със задължения над 50 хил. лв. са 37 със задължения 10 898 637 лв. – 85,57% от общия размер на задълженията.

Ръководството на РУСО предприема всички законови действия, предвидени в Кодекса за социално осигуряване и Данъчно-процесуалния кодекс, за подобряване на събираемостта.

За полугодieto са наложени 81 запора по банкови сметки на длъжници. Разрешение за временно разпореждане за неотложни плащания е дадено на 5 длъжници, с постановления са наложени запори върху движими вещи и възбрани върху недвижим имот на 9 длъжника, запорирани са банкови сметки на 10 свързани лица.

За принудително събиране на задълженията съгласно ДПК и Инструкцията за взаимодействие между Националния осигурителен институт и Агенцията за държавни вземания на АДВ са предадени общо 546 преписки.

Създадена е организация за проверка и установяване на различия между данните, подадени от осигурителите в Персоналния регистър и данните в документите за отпускане на пенсия. В резултат на установените различия, по подаден сигнал на отдел “Пенсии” и друго РУСО, от контролните органи са извършени 44 проверки. Съставени са 40 констативни протокола за грешно изготвени обр. УП-2, установени по време на ревизия.

За отчетния период са подадени 14 декларации за трудови злополуки, от които 3 злополуки, за-

вършили със смърт. В резултат на разследването и заключение на ТЕЛК два от смъртните не са признати за трудови, т.е. няма причинна връзка между смъртта и извършената работа.

Експертизата по работоспособността се извършва от лекар – главен експерт, който осъществява методична помощ и контрол по експертизата на временната и трайната неработоспособност. За полугодieto са направени 25 проверки. Обжалвани са 38 болнични листа.

Съгласно чл. 22 от Наредбата за експертиза на работоспособността главният експерт е проверил и заверил 3369 експертни решения, издадени от ТЕЛК, от които 164 са обжалвани пред НЕЛК. Увеличават се случаите на напълно или частично отменяне от НЕЛК на процента загубена работоспособност, определена от ТЕЛК, което е тревожна тенденция в областта.

Дейността по профилактиката и рехабилитацията се провежда съгласно Инструкцията на НОИ за условията и реда за разходване на средства от бюджета на ДОО. От началото на годината са издадени 338 удостоверения за ползване базите на Националния осигурителен институт за профилактика и рехабилитация.

Дейностите по отпускане, възобновяване, изменение, спиране, прекратяване и изплащане на пенсиите и добавките към тях се извършва от отдел “Пенсии”.

На територията на област Монтана има 61 116 пенсионери. Броят на изплащаните пенсии е 77 307. За полугодieto за пенсии и добавките към тях са изплатени общо 38 514 399 лв. Средният размер на пенсия преди увеличението от 1 юни е 102 лв., а след увеличението с коефициент 1,06 средният размер е 108,07 лв., което е значително под средния размер за страната.

През първото шестмесечие са отпуснати 2673 нови пенсии, а 8559 са изменени въз основа на представени нови доказателства.

Съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, РУСО извършва проверки в пощенските станции съвместно с органите на ТП “Български пощи” за правилното прилагане на същата по предварително утвърден график. От началото на годината до момента са извършени 29 проверки.

Във връзка с прилагането на Закона за изменение и допълнение на Закона за политическа и гражданска рехабилитация на репресирани лица до момента са постъпили 160 заявления за получаване на месечна добавка. Отпуснати са добавки на 152 пенсионери.

Предвид спецификата на района – много зак-

рити фирми и висок процент безработни, голям интерес в областта се проявява към програмата “Помощ за пенсиониране”. От началото на годината до момента са издадени 221 удостоверения на лица, отговарящи на изискванията.

Във връзка с установени несъответствия между информацията в Персоналния регистър за осигурените лица и данните за трудовия стаж и осигурителния доход, съдържащ се в база данни “Пенсии”, е направена организация и задължително се извършва предварителен контрол по новопредставените документи за пенсиониране. Извършен е и последващ контрол по отношение на отпуснатите и изменените след 1 януари 1997 г. пенсии, отпуснати преди дадената възможност за използване информацията от Персоналния регистър.

От 3 юли 2002 г. по споразумение за координация и сътрудничество между МТСП, Дирекция НС “Полиция”, Агенция по заетостта, ИА “Главна инспекция по труда” и Националния осигурителен институт на териториално ниво се приема програма за съвместни действия, с която се цели защитаване интересите на държавата и работещите в зависимост от правомощията и компетенциите на из-

броените институции. През отчетния период са извършени 6 съвместни проверки. Искали сме съдействия от РДВР–Монтана за осигуряване присъствието на 4 души за извършване на ревизия или връчване на документи. Обменът на информацията между институциите е непрекъснат, което дава възможност за бързо и прецизно решаване на възникнали проблеми.

От началото на 2004 г. започна ефективно функциониране на системата за финансово управление и контрол в РУСО, с което се цели да се гарантира добро финансово управление и прозрачност в дейността на РУСО, съответствие на дейността с действащото законодателство, своевременно разкриване и предотвратяване на грешки, достоверност на счетоводната информация, с цел вземане на правилни управленски решения.

За постигане на тези цели със заповед на директора на РУСО бе определен служител, който по съвместителство изпълнява функциите на финансов контролор. Приети са “Вътрешни правила за осъществяване на предварителен контрол и прилагане системата на двоен подпис”, които стриктно се спазват.

Повече информация за социалното осигуряване и пенсионната реформа можете да получите от страниците в Интернет на:

Национален осигурителен институт

www.nssi.bg

Министерство на труда и социалната политика

www.mlsp.government.bg

Комисия за финансов надзор

www.fsc.bg

*Проект “Пазар на труда”
към Американската агенция за
международно развитие*

www.pension.bg

*Редакционната колегия очаква от читателите на Бюлетина на НОИ
мнения и предложения за материали на адреса на редакцията:*

*1303 София, бул. “Ал. Стамболийски” № 62-64
Тел: 02 926 1010; 02 926 1234*

Бюлетинът се разпространява безплатно.